
RIOLAN — AD. LIB. FERNEL. DE FACULTATIBUS — 1577

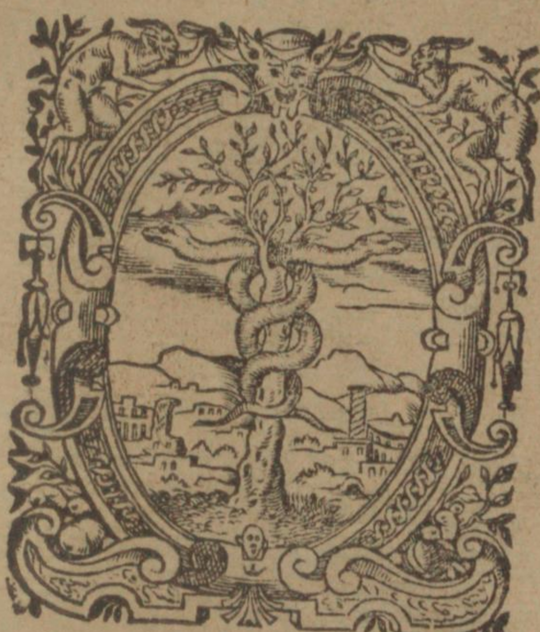

AD LIBRVM FERNELII DE FACVLTATIBVS ANIMAE, Ioannis Riolani commentarius.

Inserta est disputatio philosophica, de immortalitate animi.

PARISIIS,

Apud Thomam Brumennium, in Clauso Brunello, sub signo Oliuæ

1577.

HENRICO DE SOVRDIS EPISCOPO MALEACENSI.

ARtium perfectio tribus notis æstimatur (antistes dignißime) dignitate subiecti, subtilitate docendi, & vsu potiore: prima quidem nota, physicus præstat mathematico, ille siquidem in substantiis versatur, hic quantitates tãtum, vel cõtinuas, vt geometra, vel discretas, vt arithmeticus, contemplatur. sed vicißim secunda physicus à mathematico superatur; Certior enim est demonstratio quæ materiæ circunstantiis, motu, loco, & tempore liberior, quia ex illis, si quæ rebus inest fallacia, dependet: Tertia verò politicus, post eum medicus nulli alteri secundus, excellit: Est enim vt magistratus ciuilis societatis, sic medicus, sanitatis ciuium omnium cuiuscumque sint ordinis, sexus, & ætatis, seruator & custos, qua detracta quid potest in hac vita esse gratum & iucundum? Omnibus eminet sacrosancta theologia, quicquid enim laudis & perfectionis habent singulæ aliæ disciplinæ, id totum vna comprehendit: res longe diuiniores contemplatur, atque etiam demonstrat subtilius, quia rei simplicioris accuratior est demonstratio, quo enim magis in materiæ circunstantias inclinat, eo fallacior est, & minus constans; Vsus idem fere qui medicinæ, hæc medetur corpori, illa animæ, vtrunque cùm opifex ad tempus sociarit, sic vni prospiciendum est vt alterum non negligatur: Videntur enim Samanæi grauißimè peccasse in naturã, quod, cum persuasum haberent, corpore valente animum ægrotare, ne

animus corporis illecebris caperetur, sibi ipsi violentas afferebant manus: nam in hoc consistit huius vitæ felicitas, vt sit mens sana in corpore sano: atqui pars medicinæ quæ tractat de anima, simul vtrunque præstat, dum enim intellectus essentiam & immortalitatem demõstrat, vnumquemque ad virtutis & scientiæ studium, in quibus posita est animæ sanitas & perfectio, incitat & inflammat. Dum verò eiusdem exponit facultates, sanitatis corporis principia describit: Ergo in hãc partem, vt inter paucos eruditus Fernelius omnes ingenij vires intendit, sic ego certatim in eodẽ exercitationis genere τέχνασμα, summum artis opus, & ingenij mei specimen edere proposui: alterum meditor in opere de abditis rerum causis.

Quod qualecunque sit tibi consecro (Præsul honorande) quia visus sis mihi potissimum eius partis philosophiæ studiosus, quoties enim de seriis & reconditioris philosophiæ quæstionibus communicasti mecum, fecisti autem frequenter, toties intellexi te ardere istius scientiæ desiderio, & ex familiaribus colloquiis magnum quiddam spirare cognoui, quæque maiores tui belli gloria & fortitudine nobilissimæ vestræ familiæ attulerunt stẽmata, te virtute, doctrina, & pietate exornaturũ præsagiui. Enimuero cùm ingenuè educatus, deinde in Io. Valerij, Iurisconsulti græcè & latinè docti, disciplinã traditus, philologiã & philosophiã non leuiter attigisses, quid aliud quàm te tandẽ aliquãdo in theologũ doctrina & virtute insignem euasurũ prædixissem? neque me fefellit coniectura, nunquam enim te regis frater consultissimus in primarium ecclesiastem & eleæmosinarium delegisset, nisi ad nobilitatem generis doctrinam & virtutem adiunxisses. Deus illum Galliæ & tibi, te vicissim, illi, & tuis, seruet incolumem.

AD LIBRVM FERNELII DE FACVLTATIBVS ANIMÆ IO. RIOLANI COMMENTARIVS.

Quid anima. Cap. I.

ARISTOTELES primum docet quid non ſit animus, & in veterum opiniones diligenter inquirit, quas omnes in tria veluti capita contraxit. Omnes enim, inquit, ſenſu, motu, aut corpore animæ vim & naturam expreſſerunt: Sit tamen ſenſus & motus principium, ſed cùm vtrumque ſit affectus corporis, nec horum altero, ſed ratione, ſumma vis animæ contineatur, neutrum dici poteſt, multo minus corpus, quia duo corpora eſſent ſimul, ſeſéque penetrarent; cùm anima tota ſit in qualibet parte: quo ſi nõ ſentiant ſevrgeri ſtoici, quibus dimenſiones ſeſe penetrare abſurdum non videtur, quique ſpiritum animalem cum anima confundunt; premendi erunt his argumentis; Primo: quòd per ſyncopem vacuato ſpiritu animali, anima permaneat: Secundo quod ſpiritus ſua corpulentia replet & diſtendit, nec non

tenſione dolorem facit, quod nemo prudens de anima affirmarit: Tertio: ſpiritum animalem nutriri, animam nuſquam: Quarto, quod ſit inſtrumentum animæ, & principium quo, non quod: Quinto: quod animus intelligat ſemetipſũ: Poſtræmo, quod eadem ſui parte contraria ſimul & eodem momento comprehendat, quę cùm ſint à natura corporis aliena, Eſto incorporea animæ ſubſtantia, Nec nos commoueat illud Epicuri, Quod mouet & tangit corpus, corporeũ eſt: etſi hoc theorema ab Ariſtot. demonſtratum ſit in libris de motu: nam vt deus mundum, ſic animus ſuum corpus mouet ἐνεργητικῶς, ſeu κατ' ἐντελέχειαν, non σωματικῶς. Neque nos potius abducat ab hac ſentẽtia, Hippocratis autoritas, qui vt dicat ſuis principiis, Calido & humido, conſentanea: auſus eſt animæ ſubſtantiam ex igne & aqua conflare primo de dięta, quinimo ſexto epidemiων, calorem appellat animam, alibi naturam, tolerabilius quidem, nihilo doctius, quia eſt animæ & naturæ inſtrumentum. Galenus ſubſtantiã animæ non tantum ſibi ignotam ingenue confitetur, ſed eam definire nõ putat eſſe ſapiẽtis. Viues adiunxit rationem, quod non habeat facultatem ſuperiorem, per quam ſemetipſum intelligat: qua me iudice opus non habet, cùm cætera directe, ſe verò per reflexionẽ cognoſcat. Hoc, pace Galeni dixerim, philoſophi diſquiſitione dignũ erat, ſitne animæ ſubſtantia elementaris, cæleſtis, an ſupracæleſtis. Plato & Ariſtoteles dum illam non eſſe elementarem demonſtrant, quia nec vno elemento conſtet, nec craſi & harmonia multorum, eam diuinum quiddam præ ſe ferre ſubindicant, verum ſitne cæleſtis an ſupracæleſtis

[margin:] ...ub- ...ſa- ...vſu ...ũ. ...or- ...ſe ...in ...u- ...to.

cæleſtis, non ſatis aperte demonſtrant, niſi forte quando Plato ſcribit in Timæo, Intellectum propterea quòd à deo deorũ immediate creatur, impatibilem & immortalem eſſe, Appetitum verò, quia fit à dæmonibus, patibilem & caducum, duas vnius animæ partes, vel potius duas animas eſſentia differentes in nobis agnoſcat (nam mortale & immortale quia differunt pluſquam genere, non poſſunt coire in eandem naturam) vnam ſupracæleſtem, alteram ſublunarem, A qua ſententia non longe recedit Ariſtoteles, quando enim ſcribit animam in generatione cum ſemine traduci, ſolam mentem cælitus aduenire, cuius ſolius energia ſit ſeparabilis, videtur intellectum ſic ab anima ſeparare, vt anima ſit forma phyſica, tãtáque neceſſitate corpori alligata vt illi connaſcatur & cõmoriatur, intellect⁹ verò vt ſolus extrinſecus accedit, ita ſolus à morte ſuperſit, metaphyſicus quippe & in ordine diuinorum poſtremus: Age verò quam ille animæ definitionem excogitauit ſubducamus, & ad examen rationis ſiſtamus. Anima ſapientum omnium opinione eſt ſubſtantia, cùm ſit pars ſubſtantiæ, non accidens, mille enim accidentia numquam vnam ſubſtantiam conſtituerent, quæ? non materia, quia anima eſt motus & actionis principium, materia verò perpeſſionis, multo minus compoſitum, Ergo forma: atqui forma eſt entelechia, actus primus, vt ſcientia, non ἐνδελέχεια, actus ſecundus, vt contemplatio; hæc enim eſt duplex, vna inchoata & imperperfecta, quæ formã præcedit, altera perfecta, quæ vt effectus cauſam, formam conſequitur, vtraque eſt accidens, ſuccenſendum enim M. Tullio quod

imposuerit Aristoteli eiúsque opinione animam esse motionem perennem scripserit. nam Aristoteles hoc prętet cætera in Platone reprehendit, quod essentiā animæ αὐτοκινησία expresserit, sit igitur animus entelechia. Verùm figura etiam est entelechia operis artificialis, figulus enim perfecto poculo τέλος ἔχει, non aliter quàm natura per nouē menses fœtu in vtero efformato, adiectum propterea, physici corporis, sed forma etiā physici similaris, tam simplicis, vt elementi, quam compositi, vt lapidis, entelechia est, non tamen anima, sed natura dicitur, cuius ergo physici anima entelechia est? organici: materia enim à secundis causis præparata & ad functiones obeundas conuenientibus organis instructa, tandem animatur: sed cadauer etiam est physicum organicum, Cuius tamen instrumentis cum nulla insit ad vitā seu functiones animæ aptitudo, propter harmoniam & temperiē morte dissolutam, qua Galenus describit essentiam facultatum: Esto anima primus actus physici, organici, potentia viuentis: quam definitionem vt ingeniosam & numeris omnibus cōpletam Galenus suspicit; Fernelius tamen, organicum, vt superuacuum rescindit, quia omne potentia viuens, sit organicum, forte etiam quod semen, nondum organicum, non tantum potentia, sed, si credimus Galeno, actu sit animatum: Mihi non placet quod entelechiam pro genere Aristoteles vsurparit, nouo enim & obscuro, quinetiā homonymo, genere definit, quod nescio an in substantiarum ordinem referri possit, cùm sit commune rebus artis, formæ enim rerum mathematicarum, earum sunt entelechiæ, quas esse acci-

dentia

dẽtia Aristoteles postræmis libris philosophiæ cõtra Pythagoreos & Platonicos demonstrauit: Deinde definiendum est genere proximo, forma autem est coniunctum genus animæ, Entelechia formæ, si modo sit quinta quædam, & ab elementaribus quatuor distincta, essentia: Ad hæc, quærebatur physica & realis animæ substantia. In hac salebra hærebant sapientiores, Aristot. noui nominis nouo commento, se tanta quæstione liberauit. Ego breuius & popularius dixerim, animam esse formam corporis animati, animatum enim ex motu etiam plebei discernunt ab inanimato: Cur autem forma physica non absolute, vt metaphysica, sed comparate finiatur eo quod informat, vt anima vegetans forma plantæ, sentiens belluæ, rationalis, hominis, Aristot. sexto suæ ipse sapientiæ demostrauit.

Quotuplex anima. Cap. 2.

TOt sunt animarum differentiæ quot species animantium, atqui animatorum tres tantum sunt species, planta, bellua & homo, simodo plantas anima regit, non natura. Galenus enim in hac quæstione mauult stoicis fauere quàm peripateticis; Vna igitur anima plantas informat, quæ vegetans dicitur, altera belluas perficit, eáque sentiens, Tertia homines, nempe rationalis; quę inter se ita sunt affectæ, vt posterior includat priorem, quæcunque enim ratiocinantur, eadem sentiunt, proinde vegetant, non est tamen sensus hominis forma, sed facultas tantum ministrans rationi: Vnius enim rei vnica est forma, cuius imperio inferiores quotquot sunt mancipãtur: vtque triangulum continetur quadrato, duóque sunt in

tribus

tribus, potentia & indiſtinċte, non aċtu & definite, ſic vegetantem ſentiens, vtramque rationalis includit. Plato tres quoque differentias animæ conſtituit, Concupiſcentem, Iraſcibilem & ratiocinantem: Galenus totidem. Naturalem, vitalem & animalem, ſed illi humanam tantum, non omnem animam vt Ariſtot. diuiſerunt. Differentia enim quæ diuidit genus, ſpeciem aliquam conſtituit; Cupiditas autem & ira, facultas vitalis & animalis, non cõſtituunt nouas ſpecies, nec ſubieċta ſpecie differẽtia informãt, ira enim nullius animalis eſt forma & perfeċtio ſumma, nullíque ſeparatim ineſt, nec vitalem facultatẽ ſummã & reċtricẽ in animalis vlla ſpecie reperias. In Platonis diuiſione duo præterea vidẽtur cenſura & animaduerſione digniſſima; primũ quòd cupiditas & ira ſint ſpecies appetitus. ꝓindéq; membra ſubdiuiſionis, nõ primę diuiſionis, nã cupiditas, eſt cibi & potus, nec non veneris, Ira autẽ vindiċtę appetitꝰ: Alterũ, quòd tres animas vt ſedibus ſecluſit, cupiditatẽ enim in iecore, Iram in corde, rationem in cerebro collocauit, ſic eaſdem eſſentiis differre voluerit, cum tamen vna & ſimplex anima, ſolis facultatibus diſtinċta, totum hominem informet, vbique tota, & omnibus facultatibus inſtruċta, qua in extremo etiamnũ digito, vt in cerebro, diſcurreret, ſi haberet illic omnia quæ ſunt ad diſcurrendum neceſſaria. Quemadmodum enim ſentiens anima totam belluam informat, vbique tamẽ non ſentit, puta in parte deſtituta neruo, ſic rationalis anima nulli particulæ deeſt, in qualibet tamen non peræque ratiocinatur, quia non habet vbique phantaſmata ad diſcurſum neceſſaria.

Quod

Quòd si temperies sit primum & præcipuum obeundæ functionis instrumentum, atque, vt philosophi loquuntur, id sine quo non: Illa autem sit propria cuiusque particulæ, quid mirum si facultas aliqua vni parti concessa sit, quæ alteri denegatur? aut si vni per se primo conueniat, naturalis hepati, vitalis cordi, rationalis cerebro, cæteris participatione! Fernelius animæ partes a facultatibus distinguit, quod pars substantiam constituat, proinde sit inseparabilis, facultas in modum accidentis, adsit & absit: deinde quod pars seorsim subsistit, vt anima vegetans in planta sine sensu, sentiens in bellua sine ratione, facultas minimè: quid multa? animæ sunt tres partes, vegetans, sentiens, rationalis: vnaquęque pars habet suas facultates. Veruntamen anima est totum, vt physici loquuntur, potestatiuum: quia facultatibus tanquam partibus diuiditur, alioquin indiuidua, quia incorporea. Anima vegetans, prout informat plantam est totum quoddam, cuius partes sunt, vis procreandi, nutriendi, & augendi qûas si tu referas ad primã diuisionem, erunt partes partium: Quare singula argumenta breuiter expendamus: facultates abolentur, vt procreãdi, & augendi partes nunquam: quid si negem toto curriculo vitæ animam, vlla facultate imminutam? accidit enim corporis & instrumentorũ vitio vt omnino nõ videat, aut deprauate videat. Nã si seni dederis oculũ iuuenis videbit vt iuuenis. Cur ergo dices anima potẽs augere, ab anno trigesimo feriatur? Solus enim crocodil⁹ ad extremũ diẽ vsq; adeo augetur, vt plerũq; magnitudine excedat duodeuiginti cubita: Vana autẽ est potẽtia (loquor de physica, nõ geometrica)

quæ

quę non educitur in actū: respondeo hoc fieri duabus causis, priore, quia frustra & nullo vsu augeret. Cum enim suum opus ad iustam & naturę conuenientem magnitudinem perduxit, inutiliter augeret, habet enim extremum quo referebatur: posteriore, quod totum alimentum absumat in nutritionem, animal enim grădius, amplius vult nutriri: Simili argumento potuit thesis confirmari: In semine inest facultas procreandi, atqui illa in puero ad annum pubertatis otiatur, Ergo facultas potest adesse & abesse: Respōdeo infanti nō deesse facultatē procreandi, sed quę vitio seminis non possit sese in actū promouere, fœcundum enim semen debet esse crassum & corpulentum, puero aut nullum inest, aut liquidum & incoctum. Non est hic prætereundum passim in physicis materiam solo potentiæ nomine ab Aristo. designari, quia, vt ille scribit octauo philosophię, quemadmodum materia, sic potentia, est, principium perpessionis: At Plato, mea opinione doctius, facultatem actione definiuit, vimque perpessionis maluit impotentiam nominare: Ita enim facultas formam vt facultatem functio, hoc est vt effectus suam causam, proximè & immediate sequitur, quod cùm Aristot. ipse in metaphysicis demōstraret, exclamauit Aphrodisæus, à natura mortali nil potuisse dici aut excogitari diuinius: Enimuero quid afferri potuit efficacius contra veterum mathæotechniam, qui formas omnes, quin deos ipsos de sinu materiæ primū erupisse constanter asserebant? quo potentiori argumento demonstrari potuit non tantum deum esse, sed esse substantiam immaterialem & impatibilem? Nam si forma sit

agendi

agēdi, materia verò patiendi principiū, quis prudēs materiam principiū formæ nuncuparit? aut si tam dissident forma & materia quàm actus & potentia, actio perpessio, forma vt per se naturaque sua immaterialis, sic impatibilis est & immortalis: preterea instrumentum imperfectius est vtente, at forma calore vtitur tanquam instrumēto, Ergo cùm opifex calor Aristot opinione sit cælestis, multo potius forma physica cælestis erit. Cuius substantiam, nemo philosophus dixerit temperamentum, aut ex temperamento, nam calidum humidum frigidum, siccum, vt est quarto meteorωn, in mixtis habent nomen & rationem materiæ.

Hæc sunt sapientiæ peripateticæ speciosa principia, quibus videtur viris, alioquin doctis, animæ rationalis immortalitas demōstrari, quasi ista omnia non sint formis naturalibus, etiam rerum inanimatarum, communia, quas Aristot in lib. de motu, & sexto philosophiæ, demonstrat non oriri, neque interire, quia ortus & interitus sunt mutationes compositi, non simplicis naturę, sed connasci materiæ & eidem commori: qua de re plura scripsimus lib. de formis.

Animæ vegetantis facultates explicantur Cap. 3.

QVòd anima vegetans sit forma plātæ, à Galeno φυτικὴ nominatur, Cuius sunt tres facultates, procreatrix, altrix, & auctrix: alimentum est obiectum omnibus commune, diuersa tamen ratione. Iis enim nutrimur & augemur quibus constamus, foetus fit ex sanguine, eodem nutritur, & augetur, quo respiciens Aristot. naturalem

facultatem

à communiori, non digniori, officio, θρεπτικὴν appellauit, cõmuniori inquam, nulla enim eſt quę perfectione poſſit æquare procreantem, cũ ſola nos reddat immortales: Procreatrici miniſtrant alteratrix & formatrix, res enim ſuas natura facit, alterata primum, deinde cóformata materia, Ad conformationem pertinent, figura, cauitas, aſperitas, & læuitas. Differunt, quod procreatio ſit motus formæ, nutritio materiæ, accretio quantitatis: deinde quod procreatio conferat ſeruandæ ſpeciei, nutritio & accretio indiuiduo, poſtræmo quòd omne animal quandiu viuit neceſſe ſit nutriri, non augeri, minus procreari, Animal enim Hippocratis ſententia vltra ſeptem dies ſine alimento viuere non poteſt, quia triplicis ſubſtãtiæ, ſpiritus, humoris, & ſolidi, perẽnis ſit diſſipatio, quæ niſi reparetur alimẽto, illud interire neceſſe eſt. Dicet aliquis, Democrit⁹ & & Demetrius ſolo panis odore, vt chamæleon vẽto, multos dies vixiſſe perhibentur, refertque Gellius ex Plinio, eſſe gentem in Aphrica quę ſolo aëris inſpiratu viuit: Sed ſimiles Pythagoreorum nugas, eo loco Ariſtot refellit, quo nullum mixtũ nutriri poſſe vno & ſimplici elemento ex eo demonſtrat, quod vnumquodque nutriatur ſimili, Nonne vides agricolas in eum finẽ agros ſtercorare, vt terræ & aquæ permiſtione oriantur plantæ & nutriãtur? Non nego ſpirit⁹ per ſyncopẽ diſſipatos odoratis refici, ſed nõ intelligo, vt ſolida ſubſtãtia, quę aſſidue cõſumitur odoris afflatu reparetur. Aeq; falsũ eſt & puerile cõmentum quod Laertius ſcribit ex Dicæarcho, Pythagoram ἄσιτον quadraginta totos dies duraſſe. Cum enim à Chilonæis, vel vt aliis placet à Croto-

niatis tanquam seductor poſceretur in pœnã, confugit ad templum, velut in aſylum, vbi ſine cibo & potu quadraginta dies latuit, ad extremum, vna cum templo concrematus interiit: falſum in quam & ab illius diſcipulis in perpetuam magiſtri memoriá cõfictũ, quos ſcimus illi clanculũ per amica lunę ſilẽtia ad vſum vitę neceſſaria miniſtraſſe. Quod verò ſcribunt Germani, non ita pridẽ à mille millibus hominum viſam eſſe Spirę mulierem quæ per multos annos nõ comederit, pie credo, ſed rara non ſunt artis: vt enim ea tãtum dicuntur opera naturæ quæ ſemper aut plærunque fiunt, monſtra autẽ quia raro eueniunt, præter naturã ſunt, Sic metaphyſica voco, quæcunque extraordinaria Dei prouidentia contingunt, eſt enim natura ordo ſenſibilis mundi: niſi quis ita malit, quemadmodum æger nulla vitæ iactura, imo ſæpe manifeſto ſanitatis cõmodo, longam inædiã perfert, quia calor languidus habet intus quod agat, ſic glires dum tota hyeme dormiunt, nutriũtur. Ita ſi quis natura ſit frigidiore, vt phlegmaticus, tãdiu famẽ tolerare poſſe, quãdiu calor in cõficienda pituita, ſenſimque in ſanguinem tranſmutanda, occupabitur. Verum pergamus, paulo enim liberius à propoſito egreſſi ſumus.

Nutritio Galeno eſt aſſimilatio alimenti, mihi verò aſſimilati vnio, nõ eſt enim motus qualitatis, vt ille ait, ſed ſubſtantiæ, nam vt procreatione noua forma acquiritur, ſic nutritione noua materia: niſi vt nomen qualitatis Stoici cum Platone latius fundũt quã peripatetici: ſic Galenus alterationis & aſſimilationis: nã ſi propriè & philoſophice loquendum ſit, ἀυτότης, eſt vnio ſubſtãtiæ, ὁμοιότης qualitatis.

Accretio

Accretio eſt extenſio materiæ in omnes dimenſiones ſimul, vtrumque eſt opus animę, non caloris, niſi vt inſtrumenti, obiectum enim ſine modo populatur, ſeſeque in immenſum propagare & amplificare conatur, at ſunt accretionis termini cuique rei à natura præfixi, quos vltra citraque nequit conſiſtere rectum, impetus ergo caloris à cauſa meliore & ordinatiore regendus fuit, & intra fines mediocritatis continendus; Hac deſcriptione, excluduntur rerum inanimatarum accretiones, quinimmo rerum animatarum, quę fiunt penes vnam aut alteram dimenſionem, non enim dixerim pueros longo morbo confectos, quod extendantur in longũ, accreſcere. Exiſtimo enim cum Auicẽna, non fieri incrementum niſi acceſſione copioſioris alimenti, vt ſufficiat primum nutriendo, (eſt enim opus naturę magis neceſſarium) deinde augendo animali. Cur ergo pueri toto morbi tempore parce & tenuiter nutriti accreſcunt in lõgum? quia partes ſolidæ quibus inſita eſt auctrix facultas, in morbi declinatione abundantius nutriuntur. Cur poſt adoleſcentiam non accreſcunt amplius in lõgum? quia ſicciora oſſa extendi non poſſunt. Quęſitum autem iamdiu nec ſatis definitum, quid ſit apud Ariſtot. augeri formam nõ materiam, accretio enim eſt motus quantitatis, quantitas affectio eſt materiæ, non formę. Tum accretio ſequitur nutritionem nutritur autem corpus, non anima: An quemadmodum animal decreſcit languentibus animæ viribus, ſic adoleſcente anima accreſcit? an nutritio & accretio ſunt motus animæ, vt agẽtis, materiæ, vt patientis? an formã non eſſentialẽ, ſed accidentariam,

ſeu

ſeu figuram & conformationem totius intellexit? Ego, vt dicam liberè quod ſentio, neque formam augeri exiſtimo, neque materiã, ſed compoſitum. Animal enim eſt quod ſentit, non anima, neutrum enim ſeparatim ſentit, nutritur, augetur. Quod ita demonſtro: auget anima, corpus augetur, accretio definitur vtroque ſimul, vt motus mouente ſimul & mobili, ergo eſt mutatio totius non partis, animalis, non animæ, aut corporis. Quibus ita conſtitutis, nõ poſſum ſatis mirari, cur Galenus formam quæ regit plantas, maluerit cùm Stoicis naturam, quàm cum Peripateticis animam appellare: eòque magis miror, quod ille ipſe cum Pythagoreis & Platonicis plantas ſentire iudicarit: Non enim tantum animatum eſt quod ſentit, ſed etiam animal: Præterea ſi conſentiente Galeno, naturalis facultas vna eſt ex partibus quæ primum diuidũt & conſtituunt animam, mirum cur illam animæ titulo dedignetur: Excuſatur quòd vt appetitus: ita ſenſus quidam ſit naturalis, de quo poſtea commodius & opportunius dicetur.

Plan[...] triu[...] aug[...] at h[...] oper[...] mæ [...] ſunt [...] mat[...]

Quatuor facultatum ſubſidio altricem indigere. Cap. 4.

QVemadmodum planta radicum fibris, vt animal ore, de terra tanquam de penu & ventre, quod vtile eſt, naturæque ſuæ conueniens exſugit, atque tandem in ſubſtãtiam ſuam conuertit: Ita ſingulis partibus inſita eſt facultas quod effluit de maſſa ſanguinis veluti delectu & iudicio attrahendi. hac vi cerebrum pituitoſum ſanguinem allicit, pulmo bilioſum, ſplen melancholicum, caro eum qui ſimpliciter ſanguis appel-

latur, allectum, aliquandiu retinent, quiete enim & mora opus est ad coctionem, tandem assimilant sibi, & vniunt, postea reliquias alimenti ablegant & in vacuam partem deponunt. Altrici ergo facultati quatuor aliæ ministrant Attractrix, Retentrix, Assimilatrix, & Expultrix: Omnium vnus & communis finis, nutritio: Tractum enim retinetur, vt assimiletur, assimilatur vt nutriat & nobiscum fiat vnum Trahendi sunt duæ causæ, substantiæ similitudo, & fuga vacui: dolor enim per accidēs trahit, calor trahit fuga vacui: Substantiæ similitudine vnaquęque pars creditur trahere proprium alimentum: Hac tamen causa alimentum: potius ferri ad partem aliquis ita probabiliter contenderet. Tractio, vt docetur septimo physico, est motus violētus, atqui violenti motus causa violenta & præter naturam est, Ergo sympathia non est causa tractionis. Deinde simile sponte sua ferri ad simile scribitur in libris cæli, sic ferrum moueri ad magnetem Cardanus existimat, cui hac parte consentit Scaliger, falsarum opinionum Cardani censor alioquin criticus: Ego verò neutri facile acquiesco, Nam quid similius magneti quam magnes ipse? at non mouetur ad magnetem, ergo multo minus ferrum, Adhæc vt elementa mouentur ad sua loca, tāquam ad finem & perfectionem, (vnumquodque enim melius habet in suo loco, corrumpitur in alieno) Ita magnes quia seruatur scobibus ferri iisque veluti nutritur, (nam si tu magnetem in ferri scobes reposueris, tractu tēporis eius portionem absumptam videbis) potius mouetur ad ferrum, quam ferrum ad magnetem. Permanendum igitur in veterum

terum ſententia à Platone verbis plane aureis in Ione deſcripta, & ab Ariſtot. ſeptimo phyſico, nec non ab illius interpretibus & à Galeno cõprobata, ferrum trahi à magnete propter ſimilitudinẽ ſubſtantiæ, quam prodit ferreus magnetis color. Trahendi enim duo ſunt modi obiecto, fine, & efficiente, omni denique ratione differentes, Medicamentum trahit excrementum, vnaquæque pars alimentum: Ecce differentia obiecti: deinde medicamentum trahit vt excernat, alioquin ἐκκοπροφάγον & merdiuorum, pars trahit vt fruatur tracto: adeſt finis diſſimilitudo Non eſt enim abſolutè verum quod ſcribit Galenus, Omne trahens eo fine trahere vt fruatur tracto, ſed eget diſtinctione: poſtremo propter ſympathiam, non quoduis promiſcue, ſed cum delectu alimẽtum ſimile trahitur à parte, Antipatheia & contrarierate, medicamentumt rahit excremẽtum, non enim videntur eadem cauſa alimentum a parte, & excrementum à medicamento trahi: magnes ergo propter ſympatheiam trahit ferrum vt fruatur tracto quadoquidem eo, vt diximꝰ ſeruatur: Theamenes illud antipatheia repellit: quam ſubſtantiæ ſimilitudinem, eademque opera vim tractricem, impediet, qui alterutrum oleo, aut allij vel ocimi ſucco, illeuerit, aut adamantem circumpoſuerit: reſtituetur autem propriæ naturæ, ſi vnguatur hirci ſanguine: nos horum cauſas explicamus in opere de abditis rerum cauſis.

Præter eas quatuor non aliam quandam esse naturalem appetendi facultatem aliam internoſcendi aliam ſecernendi.

Cap. 5.

AVenrois imponit Galeno quod vim ſecretricem ignorarit, ſcribit enim libro de differẽtiis ſymptomatũ, ſæpe ſeroſum reddi ſanguinẽ vitio ſecretricis, eiúſq; alibi nõ ſemel meminit, ſed videtur illã partim ſub tractrice, partim ſub retentrice cõprehendiſſe, quia dum pars trahit ꝙ vtile eſt, inutile verò relinquit; haud dubie vnum ab altero ſecernit, & ſolo naturæ inſtinctu, ſine iudicio, vtile ab inutili diſtinguit: hanc vim, natura viuentibus omnibus conceſſit, quòd ſit neceſſaria ad vſum & conſeruationem vitæ, cuius actionem ſi quis referat in ſenſum aut appetitum, non laboro: vtenim appetitus eſt duplex, vnus naturalis & rerum omnium communis, quo materia formam, elementa ſua loca, quin res omnes ſui conſeruationem appetunt, Alter animalis, viuẽtium proprius, cuius tres ſunt ſpecies: voluntas, ira, & cupiditas; ſic ſenſus quidam eſt naturalis, rebus inanimatis communis, cuius vis cernitur in diſcretione boni & mali, vtilis ab inutili: Alter animaliũ proprius, qui à Galeno definitur, dignotio alterationis factæ in ſenſorio à ſenſibili, qua diſtinctione ab Ariſtotelis reprehenſione quidam Pythagoreos & Platonicos vindicant: Plantas enim non ſentire duobus argumentis demonſtrat, priore, quia ſenſus apprehendit qualitates immateriales, plantæ non ſine materia: Poſteriore, quia ſenſus organica facultate exceptas qualitates retinet, eaſdem illico plãta tranſ

ta trãſmittit: quæ ſi Galenus diligẽtius expendiſſet, nõ tã facile in Platonis opinionẽ cõceſſiſſet. Porrò ſtoici volunt plantas neque eſſe animatas neque animalia, Peripatetici, animatas quidem, non animalia, Platonici, non tantum eſſe animatas, ſed animalia: verum de nomine videtur maior quam de re contentio: Ariſtot. enim duodecimo ſuæ ſapientię, vbi lectis verbis & apodicticè de deo ſcribendum erat, illum nominatim appellat animal, excuſatur tamen quòd illic generalius ζῶον appellet viuẽs, cũ Platone: non ſentiens, vt ſolet paſſim: eſt enim ζωή vita non ſenſus, quomodo deus à Platone frequenter vocatur animal, Similis omnino eſt de ſenſu & appetitu contentio. Ariſtoteles enim preſſius & anguſtius, alij latius & generalius vtrumque nomen vſurparunt, quàm doctè alij viderint, Ariſtot. videtur mihi loqui diſtinctius, & minori confuſione rem explicare.

Aliis partibus alias facultates eſſe valentiores, iiſque propria quædam functionum inſtrumenta deſtinata eſſe & attributa. Cap. 6.

CVm facultas pendeat à temperamento, ſit autem vnius particulæ vnicum temperamentum, quomodo fit vt eidem parti inſint facultates cõtrarię, trahendi, puta & expellendi? Reſpondetur vt in polycheſtro medicamento ſimplicia ſuas vires retinent, ſic in mixto manere qualitates, quæ vt contrariæ ſunt, ita poſſunt contraria. Calor enim & frigus vtuntur humore &

ſiccitate tanquam inſtrumentis, eorumque cauſa contrarios effectus producunt Euidentius multo natura in eadem parte ſubiecti pro varietate fibrarum, trahit retinet, expellit. Eam enim partem natura trahere voluit cui rectas fibras congenuit, ſi cui obliquas dedit, illam ad retinendi officium deputauit, quæ vero trāſuerſas obtinuit, deſtinata eſt excretioni, quæ omnes ſimul habet, trahit, retinet, ſimul & excernit. Iis ſignis non eſt difficile, quæ ſit vis & actio partis coniicere, Pars enim trahit quæ habet rectas fibras, & viciſſim quæ nata eſt trahere obtinuit rectas fibras: Ita de cæteris ſentiēdum eſt, iis exceptis quæ ſibi trahūt, vt oſſa & cartilagines, trahunt enim ſolo calore, At ventriculus, exempli gratia, in communem vſum trahit & retinet, quare maiori robore & auxilio opus habuit.

Externæ ſentiendi facultates explicantur.

Cap. 7.

HActenus de naturali facultate, inſtat vt de animali diſſeramus, Cuius partes ſunt, ſenſus, motus, & quæ principes appellantur, Imaginatio, ratio, memoria: De ſingulis ordine dicemus, ducto initio à ſenſu. Hunc Plotinus definit ſympthæam vitæ cōmunis ad partes ſuas, Ariſtot. popularius, alterationem ſenſorij à ſenſibili. Obiicit Galenus, ſentiunt ergo aer, aqua, & ſpeculum, quandoquidem à ſenſibilibus alterātur, quaſi vero ſint ſenſoria. Vrget alio argumento, nobis aliud agentibus ſæpe accidit vt tranſeuntis imago humore criſtallino veluti ſpeculo excepta non videatur: Itaque concludit definiendum potius: dignotionem alterationis factæ in ſenſiterio. Diſſen-

ſio tamen ſenſus diſtinctione conciliatur, Vnus enim eſt ›terior & particularis, cuius externum eſt obiectum & ſingulare, qui mouetur tantum ab eo quod adeſt quodque preſens eſt, alter communis & interior, cuius obiectum internum eſt & commune, ſentire enim eſt ſingulorum, ſenſus communium & vniuerſorum, hic eſt qui abſentis rei Imaginem conſeruat. Externum Ariſtot. definit vi perpeſſionis, ſoli communi dignoſcendi vim cõcedit: non enim oculus videt, ſed interior anima per oculum, Nam ſi facultas ſenſorio eſſet inſita, cum vtroque ſimul oculo rerum imagines excipiãtur, nihil vnum & ſimplex videretur.

Senſus exrerni ſunt quinque, interioris veluti ſatellites & excubitores, ſinguli ſenſoriis & obiectis differẽtes, duo neceſſitatis, ſine quibus nullum animal poteſt viuere, tactus & guſtus, Tres commoditatis, viſus, auditus, & odoratus. Anima enim colores videt per oculum, aure ſonos excipit, naribus captat odores, ſapores guſtat lingua, tractabiles qualitates tam primas quam ſecũdas cute percipit, de quibus ordine diſſeremus ducto initio à viſu, quia cæteris præſtat, ſiue agendi ſpectes celeritatẽ, ſolus enim fit momento, ſiue vſum & vtilitatem, Nullus enim ad intelligendum tot rerum ſpecies ſuppeditat, Illius opera coelum aſpicimus, cuius perfectionem nemo vmquam auditu conſequatur. Eius obiectum, inſtrumentum, & medium, deinde videndi modum, percurramus.

De viſu.

Viſibile non poteſt vno nomine exprimi; Quædam enim videntur per medium illuſtratum, vt co-

lor,alia per opacum,vt ſplendor,nam bombix, nicedula,ſquamæ & oculi piſcium,videntur in tenebris : Ignis colore interdiu, noctu ſplendore conſpicuus eſt : quid multa ? inſtrumenta viſus præcipua ſunt, ſpiritus, & humor criſtallinus, influit ſpiritus viſiuus per neruum cauum, opticus ab vſu nominatur, qui originem habet à primo pari neruorum. Plato in Timæo reſpiciens ad ſpiritum, inſtrumentum viſus ſcribit eſſe igneum, Ariſtot. verò lib. de ſenſu, ſpectans humorem criſtallinum, quem illic κορὴν, pupillam (Pollux τὸ ἐν μέσῳ μέλαν nigrum in oculi medio interpretatur) forte etiam totius oculi naturam & temperiem conſiderans organum viſus contendit eſſe aqueum.

Medium, eſt corpus diaphanes, ſimplex,vt cælum,aer,aqua,vel mixtum,vt glacies, vitrum:quæ omnia quamquam genere diſtincta, in hoc tamen communicant, quod ſint perſpicua, luminiſque præſentia illuſtrentur: hinc lumen,actus perſpicui, ab officio notiore,definitur:differt à luce,quod lux ſit lumen in ſuo fonte, lumen lux in alio. Porro vt ait Auempace,lux neceſſaria fuit propter colores, videri enim nõ poſſunt ſinemedio illuſtrato: Hinc Auerrois negat in tenebris colorem remanere,color enim inquit, habet ſuum actum in eo quod aſpiciatur, videri autem non poteſt abſque lumine, quę opinio iampridem exploſa eſt: Colorata enim res eſt,etſi à nemine videatur,ſatis eſt ſi ſit aſpectabilis: Pergit tamen vir argutiſſimus hoc modo, atqui non eſt aſpectabilis niſi per mediũ illuſtratum, ergo habet color ſuum actum à lumine.

De modo videndi nobilis eſt quæſtio inter Pla-

tonem & Aristotelem. Ille enim existimat nos videre emittendo, hic vero recipiendo, Galenus Aristotelem his argumentis oppugnat: primo, quia montis quanta est magnitudo recipi non potest, adeo angusto pupillæ foramine. Secundo: quia res vna à tam multis simul & eodem momento non videretur. quibus non est difficile respondere, magnitudo enim non videtur per se, sed per colorem, cuius sola species immaterialis in oculum, non aliter quàm imago in speculum) admittitur: Cùm ergo species sit indiuidua, quia incorporea, quid vetat illam totam exigua pupilla simul à multis deprehendi, cum innumeris specillis eiusdẽ rei quãta & qualis est imago simul repręsentetur? Hęc magis vrgent Catoplebas & basiliscos interficere visini, eiusque venenati, radij emissione: quomodo striges & lamiæ creduntur fascinare, sic enim platonicus poeta, nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos: quod Triballis fuisse gentilitium historiis proditum est. Nec prætereundum Indorum regem dono misisse ad Alexandrum puellam, quæ veneno à primis annis nutrita, illũ aspectu interficeret: An non mulier per lunares purgationes visu speculum inficit, aut lippus ophtalmię contagem in aspicientẽ trãsmittit, quia spiritus visiuus à vapore putri inficitur, malique seminariũ concipit? an nõ animalia multa, vt noctuæ & vespertiliones (quod de Tiberio narrat Suetonius, idémque sibi adolescẽti contigisse scribit Cardanus, vt mittã nyctalopas) vidẽt noctu, optico radio aerẽ sufficienter illustrante? an nõ Aphrodisæus ipse quãquã iuratus peripateticus in problematibus quærens, cur quidã cominus vi-

dent non eminus, alij contra: respondet eos quibus paucus est & tenuis spiritus, acutè videre, sed cominus & è propinquo tantum, quia in aere crasso obtunditur radius, extinguitur in frigido: Alios verò quibus multus est & densus, quia tenuatur motu & paulatim acuitur, procul videre non propè. Suntque huius generis permulta problemata, quæ nemo possit aliter quam emissi spiritus dissimilitudine explicare. Sic Aristoteles secundo cæli, non stellas scintillare, sed nostrum radium propter distantiam: Et Iridem fieri nostro radio à centro nubis relato ad solem, scribit tertio meteorωn. Idem, Antipheronti propriam effigiem obuersari solitam scribit in libro de sensu, quod cum esset visu admodum infirmo aer esset illi pro speculo, à quo nimirum visiuus spiritus referretur: Ob hæc accusatus inconstantiæ à Galeno, quam interpretes excusant, quòd ita loquutus sit ex aliorum sententia: Suam enim, inquiunt, opinionem Aristot. solet proprio & conueniente loco demonstrare, alibi loquitur cum vulgo: Auerrois eius opinionem duobus argumentis confirmat, prius est ipsiusmet Aristot. Omnium sensuum eadem est ratio, Audimus, olfacimus, gustamus, tangimus recipiendo, Ergo eo modo videmus: Posterius est Aphrodisęi. Nil videretur flante vento: quid ni? quia opticus radius simul cum aere agitatus integram rei speciem ad oculum referre non posset. In quam sententiam toties incidit Galenus, quoties motum esse actionem affirmat, sensum verò perpes-

ſionem.

Controuerſia me iudice ſic poterit componi. Spiritus proculdubio neceſſarius eſt ad videndum, qui cum externo lumine coniunctus propter ὁμοιοπάθειαν, vt eſt in Timæo, ſpecies referat, & ad interiorem ſenſum tranſmittat: quòd Ariſtot. ipſe non negat. Quidam enim, inquit, iuxta tempora vulneratus, ſectis neruis opticis, repente viſum amiſit, non externi luminis, ſed interioris priuatione non aliter quam extincta lucerna: & Auenrois: In tenebris, inquit, fricatus oculus, micat, propter internum lumen, nec fingi poteſt vt feles & noctuæ in tenebris videant ſine oculi irraditione. In pupilla, inquit Lactantius, ſcintillæ luminum accenſæ continentur, eaque fracta perditur viſus: Non dixerim tamen ſpiritus ſubſtantiam ferri extra oculum ad videndum, ſed qualitatem ſolum & ſplendorem. Ergo non abſurde videtur Platoni fieri emittendo, non minus docte Ariſtot. contendit fieri recipiendo, fit enim partim recipiendo, recipitur autem ſpecies fitque viſibilis per ſpiritum, partim emittendo, non ſpiritum, ſed radioſam viſiui ſpiritus qualitatem.

De auditu.

Sonus eſt obiectum auditus, aura tenuis & quieta quam membranula includit, analoga pupillæ, eiuſdem ſenſoriũ: quæ quo tenuior eſt & quietior, eo auditus acutior; Neruum auditorium quem habet à quinta coniugatione Ariſtot. prætermiſit, qui tamen tam neceſſarius eſt ad audiendum quam

opticus ad videndum, per hunc enim colores, per illum, soni vehuntur ad communem sensum. Medium, aer vel aqua, vno nomine δίαχες, Meatum auditorium de industria sinuosum fecit natura, vt esset sensorium ab externis iniuriis tutius, nec tam facile, à sono grauiore læderetur: Ob id enim qui merguntur, ad extremum audiũt, quod difficillime aqua subeat per labyrintheos anfractus.

Sonus est collisio solidorum, nam fuste percussus, aut leuiter commotus aer, non sonat, quòd si resistat, habet rationem solidi, resistit autem si quis eius dissultum & dissipationem vehemẽtia aut celeritate motionis anteuertat: Hac causa boreas est sonorus, ἀπὸ τῆς βοῆς à boatu, boatus ab impetu. Vox est sonus ab animali certis organis naturæ dearticulatus. Sermo, est vox nuntia & interpres propriæ cogitationis, Sũt enim aues multæ vocales, vt psittaci, picæ, quæ humanam vocem tam bene exprimunt, vt si tu illas non videas, homines loqui putes, non aues: sed dant sine mente sonum, nec sciũt quid dicant & loquantur. Homo, vt solus discurrit & numerat, ita solus ita dicam sermocinatur, sic fere Aristot. in problematib⁹ & quarto de historia animalium, vt intelligatur iniuste accusari à Galeno quòd vocem cum sermone confuderit, quamquam Plutarcho videtur φονὴ dici παρὰ τȣ̃ φωτὸς, quia sit interpres mentis, Vocem ergo ille non distinguit à sermone.

Modus audiendi est admodum dubius & obscurus, non enim quemadmodum videmus momento, etiam stellas firmamenti, quia cristallinus humor, vt speculum, imaginem propter schesim, exci

pit inalterato medio, ſic ſonos auditu percipimus, ſed cum tempore & ſucceſſione κατ᾽ ἕξιν. argumento eſt quod ventilatus aer impediat auditionem. An vero commotus, ſonos tranſmittat ad aures, an potius ſpecies immaterialiſque qualitas eo conuolet, dubium eſt. Ego ſpeciem tantum ſoni ad aures peruenire exiſtimo, primo: quia vna vox à multis ſimul percipitur, Secundo: quia audimus, non videmus, per medium ſolidum, propter continuitatem aeris externi cum interno: quomodo autem poſſet vox integra, ſi materialis audiretur, ſolidum permeare?

Cæterum piſces eſſe mutos, etiam prouerbio celebratur: Atheneus tamẽ lib. octauo, In Clitore flumine vocales eſſe affirmat. Sed credibile eſt ſonum quem edũt attritu brãchiarum, vt in Achæloo flumine, illi, vt pleriſque aliis, impoſuiſſe: Ariſtot. ſolũ Scarũ & ſuẽ fluuiatilẽ ſcribit vocẽ edere: verũ de auditu ſatis multa, plura proximus liber explicabit.

De odoratu.

Senſorium ſimile eſt ſuo ſenſibili, cùm ſit potentia tale, & ſenſione ex vtroque quodammodo fiat vnum, atqui odor exhalationi, calidæ ſiccæ, vt ſapor vapori, ſimilis eſt, vt ergo viſus ſenſorium Platoni igneũ, Ariſtot. aqueum eſt, auditus verò, vtriq; aerium, ſic odoratus dici debuit igneum: propterea enim vt per hyemẽ nil aut minimũ exhalat, ita minimum odoris redditur, neque illum ex accenſis odoratis, quæ vt plurimum ſunt calida ſicca, efflatum percipiunt, qui ſunt humidiore vel frigidiore cerebro: nõ diſſimili cauſa, calidius cerebrum, paucis exceptis, vt roſa, camphura, & ſantalis, offen-

dunt odorata.

De ſede ſenſorij non conuenit Galeno, cùm Ariſtotele, hic enim illud intra nares ſub interiore mẽbranula cartilaginibus obducta conſtituit, Ille intra caluariam: ſibi tamen non vbique conſtat, Nam tertio de locis affectis videtur illud reponere in anterioribus ventriculis cerebri, at ſeptimo de placitis, Non in ipſis inquir, ventriculis, ſed in extremitatibus, quo narium meatus pertingũt; Carunculas ſpongioſas, papillis ſimiles, in fine narium poſitas appellat. Quidam interpretãtur proceſſus albicantes & neruis ſimiles in anteriori parte cerebri & caluariæ amplitudinem qua cerebrum continetur, eſſatu digna portione non egredientes.

Quomodo ergo, quærit Auenrois, odor alimenti qui cum vapore cerebrum petit, non percipitur? An oppleti meatus ſenſum odoris impediunt? An odor admiſtione vaporis corrumpitur? An odor naribus captandus eſt externi aeris inſpiratu? propterea enim naris, odoris deferens inſtrumẽtũ appellatur.

Medium eſt aer vel aqua, prout natura communi participant, quam primus Theophraſtus, δίοσμον appellat; Vt enim color videtur per medium diaphanes, ſonus per δίηχες auditur, ſic odor per δίοσμον percipitur, vnuſque ad numerum aer pro diuerſa ratione, tot nominibus appellatur. Cur nos vt piſces ſub aquis non odoramur? quia purum & immiſtum aerem inſpirare non poſſumus.

Hoc ſenſu vincimur à multis animantibus, iis præſertim quæ ex rapinis viuunt, ad hoc enim exquiſitum habent odoratum, vt odoris ſenſu ducantur ad prędam,

Nos aper auditu, linx visu, simia gustu,
Vultur odoratu præcellit, aranea tactu.

Vincuntur tamen à nobis, quod obiectorum differentias perfectius diiudicemus, in quo summa est sensus perfectio.

Hinc factum est, vt odores non propriis, sed saporum nominibus appellentur, quibus reuera proportione respondent, Est enim odor, sicci sapidi in humido affectio quædam, cũ insipida, vt aer, aqua, lapis, aurum, sint inodora. Atque etiam ex sapore fit odor, vt ex halatio ex vapore, nempe rarefactione, vtrũque autem fit humidi & sicci permistione, verum in odore siccitas, in sapore humiditas dominatur, sine qua nihil est sapidum. Si quis obiiciat acria, & caustica, vt piperata, gustari, Respondendum ea dum vellicant linguam sua acrimonia saliuam excitare, qua internuncia sapor gustatur, arida autem lingua sapores non discernit. Age verò de saporum differentiis pauca per occasionem subiungamus.

De gustu.

Aristotelis opinione duo sunt extremi sapores. dulcis & amarus, Illi pinguis, huic, salsus affinis est, Intermedij sunt, acer, austerus, acerbus, acidus: Apud Galenum acerbum & acre sunt primæ & extremæ differentiæ saporum: Hæc fuit causa dissensionis, quam non est difficile componere. Aristoteles: enim saporem prout gustabilis est diuisit, Atqui gustus sapores ea ratione primum apprehendit qua sunt dulces aut amari, nam quę gustantur, Aut specie quadam dulcedinis

oblectant, Aut amarore contristant: Galenus verò per se, habita ratione temperamenti, eorum differentias cõsiderauit: Atqui acria sunt feruentissima, acerba frigidissima, dulcis in medio est, calore & frigore temperatus: In cæteris alterutrũ dominatur, vt in acido & adstringente, frigus, in salso & amaro, calor. Ergo ab vtroque bene diuiduntur, pro ratione tamen diuersa.

Lingua est instrumentum gustus, extrema illa parte in quam nerui tertiæ coniugationis inseruntur, habet enim neruos molles à tertio pari ad gustandum, vt duros à septimo, ad motum.

Non videtur medium esse necessarium, gustus enim est quidam tactus, contactus autem fit absque medio.

De tactu.

Si sensus diuidantur differentiis obiectorum, sint autem tractabiles qualitates tam differentes vt nihil magis, mirum si tactus sit sensus vnus: Respondendum omnes in hoc vniri quod sui tangendi faciant copiam, Obiectum igitur vnum est, etsi diuerso modo sentiatur, vt molle, quia cedit tangenti, durum, quia resistit: proinde sensus ad numerum vnus, ratione est multiplex: De sensorio non conueniunt inter se peripatetici, minus cùm medicis, Placet Aphrodisæo & Auicennę, interiori cute tractabilium qualitatum differentias sentiri, propterea quod illa puncta, illico sensus doloris percipitur. Simplicius sensorium tactus reponit in corde, Verum cor Aristot. opinione est interioris sensus principium, nõ exterioris, fortassis illum fefellit omonymia sensus communis,

alia

alia enim ratione interior ſenſus eſt communis quam tactus, hic omni animali, Ille externis quinque cõmunis eſt, Cutis, miniſterio ſpiritus αὐγοειδοῦς excipit obiecti qualitatem, receptam ad primum ſenſorium tranſmittit neruorum miniſterio, Vbi autem mollior eſt & temperatior, vel plures, aut acutioris ſenſus neruos excipit, vt in extremis digitis, & in vola manus, quôplurimorũ neruorum fit concurſus, velut in cẽtrum, ibi perfectius ſentit.

Dicet aliquis, Si cutis temperata, quomodo ſenſorium tactus terreſtre? Aut cum partes terrenę, vt oſſa, pili, vngues, non ſentiant, ſi cutis terreſtris, quomodo poteſt eſſe organum ſentiendi? reſpondetur: ſenſorium dici vel aqueum, vt viſus, vel aerium, vt auditus, vel igneum, vt odoratus, vel terreſtre, vt tactus, non quia elementis omnibus non ſit temperatum, ſed quia vnum prædominatur, vt humor in guſtu, quandoquidem ſola humida ſapida, nec ſine humore ſapor guſtatur, Terra in tactu, quia ſoliditatem aliquam & conſiſtentiam habere debent quorum differentiæ contactu diſcernuntur.

Medium externum nullum eſt, Internum ſpiritus, & neruus per cutem diſperſus, quo priuatæ partes, non ſentiunt.

Interiores ſentientis animæ facultates.

Cap. 8.

HActenus pro inſtituti mei ratione ſatis de ſenſibus externis diſſerui, Inſtat vt interioris facultates exponã, Cuius neceſſitas ex hoc colligitur, quod ſolus diſſimiliũ obiectorũ differentias internoſcat, viſus enim colorũ duntaxat differentias percipit, auditus ſonorũ, At ſonorũ

& colorũ diſſimilitudines, nõ viſus vel auditus, ſed comunis & interior ſenſus agnoſcit. Præterea animus videt colores per oculum, verum non eadem facultate qua videt, cognoſcit ſe videre, ſed communi, in quem, veluti lineæ à circunferentia ad centrum, vndique conueniunt externorum quinque ſenſuum obiecta: ſedens enim pro tribunali in anteriore cerebro, quæ ſenſus externi foris perceperunt, excipit. Quæſitum eſt an ſit vnus & ſimplex, Cum enim obiectorum varietate ſenſus fiat multiplex, & ille verſetur in tam multis differentibuſque obiectis, non videtur eſſe vnus. Reſpondendum, quia vna & eadem operatione ſimul & indiuidue, diſparatorum, vt coloris & ſoni, differentias percipit, non aliter quam viſus albi & nigri, Illum propterea re & numero eſſe vnum. Auenrois, Vt recipiẽs, inquit eſt multiplex, vt iudicans vnus; Alij verò, vt punctũ quod extrema lineæ cõiungit, momentũ quod duos motus, extans ꝗ duo tempora præteritum cũ futuro copulat, re & numero ſunt vnũ, ratione multa, ſic primum ſenſum per ſe vnum, ratione multiplicem eſſe affirmant.

Viues phantaſiam confundit cum ſenſu communi, ſequutus in hoc Themiſtium: Differunt tamen Ariſtot. opinione, quod interior & princeps ſenſus, ab externis hauſtas rerum ſpecies excipiat, exceptas verò phantaſia retineat, eſt enim vis retentrix imaginum quas ab externis ſenſibus interior accepit; Propterea quidam vtrunque locis diſcludũt, quia enim, ſiccitas ad retinendum, humor ad patiẽdum aptior eſt, Cerebrum autem, interna parte ſiccius, in ſuperficie humidius eſt, idcirco foris animã ſentire, ſubtus, in vẽtriculis anterioribus

imaginari existimant. Differt à discursu & cogitatione, vt scientia ab opinione, verisimile à vero, phãtasma ab intelligibili, Prætereà intellectus aut nihil, aut quòd verum est apprehendit, Imaginamur sæpe quæ nec sunt, nec esse possunt.

Auicenna & Auenrois, phantasiã in anterioribus vẽtriculis fieri existimãt, rationẽ in medio, memoriã in postręmo: hoc præsertim argumẽto, quod lęsa memoria restituitur admotis occipiti remediis, quæ tamẽ Galenus apponit capiti nullo partis discrimine. Vrgent alio argumento: Differunt primis subiectis, autore Galeno, quæ seorsum existũt, quorunq; vno pereũte alterũ manet, Atqui imaginatione læsa ratio incolumis seruatur, potestque illis integris ledi memoria, vt aliquot historiis Galenus demõstrauit, & nos quotidianis exẽplis testatũ habem⁹: Quidã respõdẽt, falsam esse propositionẽ, qa non tãtum in eodẽ primo & cõmuni subiecto, sed vt iã docuimus, in eadẽ particula subiecti, differentes facultates existere possunt, quas vt vna anima differentibus vtens mediis & instrumẽtis, vt puta spiritu, calore, frigore, humore, siccitate, deniq; tẽperamẽto, obire potest, sic earũdẽ qualitatũ immoderatione perire possunt: Ergo cũ princeps anima quæ insidet cerebro, ad memoriã vtatur calore, vt agente, siccitate vt patiẽte, quid mirũ si summo frigore aut humida intemperie offendatur? Si spiritus animalis & tẽperati caloris ministerio imaginetur, & discurrat, Cur miramur illo per phrenitidem à fumis biliosis vltra modum aucto, rationem perturbari? atque vt expediam vno verbo, læsa temperie, qua vt instrumẽto obitur actio, quid mirũ si actio ipsa peruertatur? addunt alterum argumentũ,

quod iugi & continuo ſpirituum appulſu vis ratiocinandi perturbaretur, Galenus tamen in medio ventriculo rationem habitare docet tertio de placitis, vbi interpretatur de ſapientia quam peperit ratio habitans in medio ventriculo cerebri, quod fingitur à poetis, Mineruam de vertice Iouis prodiiſſe: pergamus: non enim minutis punctis omnium quæſtionum difficultates perſequi conſtituimus, ſed ſumma ſequi faſtigia rerum. Cum phantaſia ſenſibus perceptas rerum ſpecies contineat, quis vſus memoriæ? quorſum in tantam multitudinem ſine neceſſitate facultatum numerus excreuit? An non doctius Galenus: Eadem, inquit, facultas quę imaginatur, etiam recordatur & rerum impreſſiones conſeruat: minime verò, nam phantaſia ſenſibilia tantum, non conſtanter, nec diu, continet: In memoria veró, velut in theſauro reponuntur & conſeruantur ad vſum intelligibilia: vt taceam locis ſeiungi nec eadem cerebri parte vtrũque fieri, aut ſimpliciorem eſſe & materiæ circunſtantiis liberiorem memorandi quam imaginandi functionem, aut abſentis rei imaginem phantaſia cognoſci, memoria cognitam reduci in animum, adde quod ſola præterita meminimus, etiam præſentia fingimus & cogitamus. Differt memoria à recordatione, quod nos ſoli recordemur cum diſcurſu, belluæ cum imaginatione, qua reguntur vt nos ratione rei anteactę meminerunt. Memoria tamen, aut definitur potentia & perpeſſione, theſaurus notionum, aut actu & operatione, rememoratio præteritorum, ex eo enim veſtigio quod permanſit, intellectus rem viſam, auditam, fictam, co-

gitatam, totam reuocat in memoriam, coloris enim gesticulationis, aut memorabilis & insignis cuiusdam circunstantię recordatione, homo, à viginti annis forte non visus, redit in memoriam: sic integer versus recurrit ex primæ syllabæ memoria: quo fundamento nititur ars memoriæ, propterea dicta notoria, proprias enim notas sibi quisque describit, quæ rerum quas notant, memoriam reducant; Miracula verò memoriæ quæ fidem historiæ & veritatis superant, aut falsa sunt, aut non fiunt naturæ ordine. Valent certe memoria qui sunt cerebro calido sicco, similibusque iuuatur, & amissa restituitur, puta confectione ex anacardis, sed quæ veterum & recentiorum scriptis feruntur, tam longe absunt à communi ordine, vt mihi sit suspecta autorũ fides. Multi enim quia raris & monstrosis exemplis lectorem demulceri sentiunt, talesque merces fuisse semper vẽdibiliores intelligũt, portẽtosis fabilis sua scripta referciunt, quas ipsi domi cõminiscuntur, illisque agendis se interfuisse deierant, vt à posteris autores talium historiarum appellentur: Quę enim causa, Herostratum ad templi Dianæ incendiũ induxit, Eadẽ veteres physicos ad opinionum monstra, historicos, ad fabularum incredibilium commẽta, theologastros, ad perturbationem status ecclesiastici incitauit, Quæ verò spe gratiæ & quæstus adulatores de principibus mentiuntur, vt Vespasianum cœcis visum restituisse, Pyrrhum dextri pedis pollice lienosos sanasse, Alexandrum odorum halitum spirasse, legenda sunt tanquam à poetis profecta.

Scitũ est illud Æliani; Cũ Corynthij Medeę natos

interfecissent, pretio Euripidem conduxerunt, "vt facinus scripto tegerent, & in matrem, Me- "deam, reiicerent. Vicit tandem hominis vnius "autoritas omnium historiarum fidem & verita- "tem. Sed ad rem, paulo enim liberius à proposito egressi sumus.

Ad communem sensum pertinent somnus & vigilia, contrariorum enim, presertim priuantium, commune est subiectum, Est autem somnus, impotentia sensus, non exterioris, est enim primus effectus somni, sed interioris: vtriusque vicissitudo necessaria est ad vitam, nam per vigilias dissipati spiritus reparantur somno, vtque membra motu fatigata, quiete redeunt ad naturam, Ita diurnis functionibus lassas facultates, moderatus somnus recreat, & ad operam reddit alacriores. Argenterius vult videri solus sapere, qui omnium refutatis opinionibus, tandem vigiliam refluxu caloris à corde, somnũ eiusdẽ in præcordia concursu, definit: quod quidem veteribus quibusdam placuisse scribit Galenus commentario ad secundum aphorismum libri secundi, sed opinionem tam insulsam putat, vt non dignetur refutatione, ne hoc iactet suum, aut tanquam nobile & nouum inuẽtum nobis postea obtrudat, Homo, vt de Auenroi quidam scripserũt, magis argutus quã doctus, Enimuero metu & syn cope, calor cum spiritu in viscera se recondit, somnus propterea nõ obrepit: Sed de somno erit postea opportunior differendi locus, de somniis pauca inseramus.

Somnium aut est diuinum, quale à deo aut dæ-

mone immitti creditur, Aristot. reclamante, quod sceleratis & impiis, non minus quam bonis & sapientibus obuersentur, nam si simile simili vnitur, & suum contrarium vnumquodque fugit, intelligens autem & sapiens animus similior sit deo, ipsissimæ sapientiæ, quam rudis & omnium rerum atque bonarum artium ignarus, bonus quam sceleratus, mirum cur idiotis potius apparet quam intelligentibus, aut promiscue malis ac bonis. Placet trãscribere quod, non extra rem, scribit nebulo iste & impostor omnium hominum qui vnquam extiterunt perniciosissimus, Agrippa In magnis, inquit, operationibus maximè possunt Simplicitas ingenij, firma credulitas, & constans silentium, quocirca pueris & ex humiliori plebecula obscuris homonculis, vt plurimum dæmones occurrunt, constantes autem animos, audaces & à timore alienos, fugiunt atque contremiscunt. Et eiusdem libri cap. 63. Influet coelitus diuina virtus, sacris rite peractis, modo non desit firma credulitas, ac veneratio religiosa, cum metu & horrore coniuncta, id enim proprie sonat religio: ô scelus, ô portentum in syrtes, vel potius in ea mundi latera quæ nebulæ malusque Iuppiter vrget, relegandum: O magistrum perniciosum, qui de sua schola virtutem, doctrinam, pietatem, amandat: Viden vt à magia cæremoniali sapientes excludantur, solique idiotæ ad superstitionem admittantur? Vides vt dæmon non alios suis sacris initiari, iureiurando obligari, sibique nomen & fidem dare patiatur qvam ignauos, cedulos, imperitos?

his ſolis ſe communicat, ſolis apparet, & aſſum-pta animalis alicuius, vt magi aiunt, hirci figura, il-lis ſe videndum & palpandum prebet, addam ridi-culum, ſed dignum miſeratione ſi verum eſt quod lamiæ & ſtriges victę quæſtionis dolore, nonnum-quã vltro, confitentur: putidus hircus adorari vult, flexis genibus, exoſculato podice, At heus heus ſce lus & vomica Germaniæ, ſi dæmon fugit doctos, animoſos, conſtantes, aut tibi non præſto eſt, aut es idiota ſuperſtitioſus, ignauus, inconſtans, credulus, Gratias ago diuinæ & humanæ ſapientiæ, quæ me ſociarunt deo, & à dæmone ſepararunt. Verum pergamus.

Somnium aut eſt diuinum aut humanum, hoc animale aut naturale, naturale analogum eſt hu-mori dominanti, propterea medico ad diagnoſim & prognoſim vtile, cuius extant plurima exempla apud Galenum, Sanguinei iucunda, melancholici funeſta & triſtia ſunt inſomnia, Bilioſi cruenta fu-roriſque et incendij plena, Pituitoſi ignaua & aquo ſa: Illi ſe vri, aut in aere pendere de cruce ſæpe ſom-niant, hi ſe natare aut ſubmergi putant, acſi ani-ma in aquoſo cerebro extinguatur.

Animale vt plurimum ſequitur diurnas cogita-tiones, Ennio in ſomnis obuerſabatur Homerus, de quo vigilans ſæpe cogitaret, ſolebatque Zeno ſuo-rum auditorum mores & ingenium ex inſomniis certius quam Pythagoras ex vultu coiicere: Nam ſi vt ille ait, Omnia quę ſenſu voluũtur vota diur-no. Corpore ſopito reddit amica quies, profe-cto vt bonorum diurnæ cogitationes ſunt bonę, malorum peruerſæ, ſic illorum bona & virtutis ple

na, horum vitioſa eſſe ſomnia conſentaneum eſt. De diuino ſic ſcribit Iamblichus libro de myſteriis ægyptiorum.

In Æſculapij templo accipiũtur ſomnia quibus morbi curantur, Ipſaque ars curandi, ſomniis eſt reperta diuinis: Exercitus Alexandri mox periturus morbi diſcrimẽ euaſit, acceptis per ſomnum remediis à Dionyſio deo: Lyſander rex, Aphutim vrbem obſederat, in ſomnis iuſſus ab Ammone, obſidionem ſoluit: multaque fiunt quotidie ſimilia, ſupra rationem & fidem humanam. Somniorum interpretes tãti olim habiti ſunt, vt hi ſoli ὂν εἰρεῖν, verum dicere, putarentur, inde ars, onirocrat[illegible]e, cœpit appellari.

De appetitu & mouendi facultate.

Cap. 9.

APpetitus aut eſt naturalis, rerum ſublunarium communis, aut animalis, ſic dictus quod animaliũ ſit proprius: Ille ἔφεσις dicitur, hic ὄρεξις, ὀρέξεως autem ἔστιν εἴδη τρία, ἐπιθυμία, θυμὸς, βούλησις Appetitus animalis tres ſunt ſpecies, Cupiditas, ira & voluntas, diſtinctæ ſedibus & officiis, Cupiditatis enim ſedem natura poſuit in iecore, Iracundiæ in corde, vbi ſanguis æſtuat propter appetitum vindictæ, At voluntas, cuius cauſa homo eſt αὐτεξούσιος & ſui iuris, reſidet in cerebro: Impetus ille naturæ quo grauia deorſum, leuia ſurſum feruntur, ῥοπὴ; Inclinatio ſenſus communis, per quam belluæ iucunda & vtilia vitę perſequũtur, ὁρμὴ, voluntatis verò inſita ad virtutem propenſio, στοργὴ nominatur: Expetendorum enim ſunt tantum tres differentiæ, Vtile, iucundum & honeſtum, Vtile

etiã inanimata inſtinctu naturæ perſequũtur, hoc, & iucundo, mouẽtur belluæ, homines vtili, iucundo ſimul & honeſto. Honeſtũ, vt eſt hominis proprium & rationis opus, ita debet eſſe regula vtilis & iucundi, id enim ſolum vtile & Iucũdum haberi debet, quod ſit cũ virtute & honeſtate cõiunctum.

Ad motum duo requiruntur, quòd mouet & quod mouetur. Eſt autem motus actus mobilis, non mouentis, Cuius decem differentiæ conſtituũtur à Platone decimo de legibus, illic enim functiones animæ, vt diſcurſum, memoriam & imaginationem, appellat motus: At Ariſtot. opinione ſolum corpus eſt mobile, rerum verò incorporearum actiones, energeias appellat, non motus: quin motum, mutatione, vt ſpeciem genere, comprehendit: Omne enim quod mouetur idem mutatur, non contra, quia motus fit tantum in aduerſis extremis, mutatio etiam in contradicentibus, Nam ortus & interitus, ſunt mutationes, ortus, non entis in ens, Interitus entis ad non ens, non motus. Galeno, motus eſt ſimplex aut compoſitus, ſimplices ſunt duo, delatio & alteratio, Totidem compoſiti, Ortus interitus, accretio decretio Oriuntur enim res alterata primũ deinde formata materia, accreſcũt aucto loco ſimul cũ quantitate, Aliud enim φορα, aliud μετάβασις, quia multa moueri poſſunt in eodẽ loco, vt primum coelũ, quod circumagitur non mutat locum, niſi forte per partes, quæ enim pars mane eſt in oriente, veſperi erit in occidente, ſed continue mouetur loco, fortaſſis non in loco, niſi ipſum ſibi ſit locus, aut ſpatium aliquod ſupra firmamentum cum. Pythagoreis

ponamus, in quod mundus respiret.

Hic nos progressus tãtum causas, & modum meditamur, Sunt autem duæ præcipuæ, Finis, & efficiens, Finis est ὀρεκτὸν quod desideratur. Eius enim persequẽdi, gratia, aut noxium fugiendi, animal mutat locum. Efficiens est appetitus, quandoque brutus & inordinatus, illum enim Aristot. appellat κινητικὴν ἀρχὴν, Auenrois phantasiam, Nam cum primum tangitur appetitus alicuius rei desiderio, & quidpiam vtile, iucundum aut honestum existimat, animal protinus ad illud persequendum excitatur: mihi sane vt Auerroi, videtur phantasia, id vnde initium motus, nam, & si quidpiam, reuera vtile, iucundum, aut honestum fuerit, nisi tamẽ illud esse tale animal opinetur, illud non appetit, neq; persequitur: At si reipsa nec vtile fuerit, nec iucundum, vel honestum, verum tale esse existimetur, appetitur tamen atque perquiritur.

Aristot non agnouit aliud instrumentum motus quam spiritum vitalem, At Galenus animalem à cerebro per neruos influere vult ad musculos, quibus versus suum principiũ retractis, fit motus. Est ergo musculus primum instrumentum motus, neruus & spiritus sine quibus non, An verò facultas motrix & sensifica per se, an vectore spiritu affluàt, parum refert, quia spiritus neque corporum, neque motuum physicorũ legibus tenetur. Dignius est quæstione quod Auenrois obiicit: Insecta mouentur sine musculis, ergo musculus non est primum & necessarium instrumentum motus Respondetur, vt natura perfecta animalia cum semine oriri voluit, nam sol & homo generant hominem.

imperfecta verò sponte prodire, & ex fimo, solis tepore procreari: Ita non quęuis, sed perfecta dũtaxat lacertorum opera moueri: opus enim perfectius instrumentorum maiorem apparatum desiderat. Pergit tamen vir argutissimus, In perfectis exeritur lingua, penis arrigitur, nauseat & subuertitur ventriculus sine musculis, ergo neruus, non musculus, est primum & necessarium instrumẽtum motus, An motus sunt imperfecti, musculus autem est principum motus perfecti in perfectis animantibus?

Fernelius hoc in Aristot. reprehendit quod facutatem motricem comprehenderit appetitu, cõtenditque motũ differre à sensu & appetitu, primo quòd alij sintnerui sensorij à motoriis: Hi sunt duri, quia ad motum opus est robore, & à spina ortũ habẽt: Illi molles, quia sensus fit perpessione, & à syncipite oriuntur, Item zoophyta, vt ostrea & spongiæ, appetunt, non mouentur, Responderet Aristot, illorum esse naturalem, qualis plantarum, non animalem, appetitum: deinde, vt mouentur, sic appetere imperfecte, Eum verò appetitum cui coniuncta est cognitio obiecti, esse autorem progressionis: Addit fernelius alterum argumentum, Paralyticis eripitur mouendi facultas saluo & integro appetitu, Phreniticis appetitus lęditur motu permanente, at differunt quæ separatim existunt: quid tum postea? Ex iis ergo perspicuum est, aliun-„ de quam ab appetitu vim mouentem gubernari, „ vnumque ab altero distingui: Operosius probatum est quod Aristot. nõ negat, Appetitum enim differre à motu quis ignorat? Sed non video quomodo

demonstratum fuerit quod quærebatur, nimirum principium motus non pendere ab appetitu, non enim qui dicit appeti um esse autorem & efficientem motus, Appetitum cum motu confundit.

Ego appetitum ita statuo principium motus, vt ῥοπῆς principium sit ἔφεσις, elementa enim sursum aut deorsum mouentur quia appetunt locum tanquam finem & perfectionem, melius quippe habent in propriis locis, corrumpuntur in alienis, ὁρμὰς regit brutus & sensualis appetitus, στόργας rationalis, omnium virtutum moris fundamentum Ergo vtriusque motus, tam naturalis quam animalis, sic appetitus est autor, vt naturales motus appetitus naturalis excitet, Animales & arbitrarios, animalis: hic tamen, vt diximus, non mouet nisi præcesserit phantasia boni, ideoq; malim in phantasiam referre primum progressionis principium.

Quam vnaquæque sentiendi facultas sedem habeat, quòd agendi instrumentum neque, omnes omni inesse animanti.

Cap. 10.

Cerebrum esse primum & commune sensorium affirmat Plato in Theæto & in Phedone, Aristot. verò sensum interiorem posuit in corde, Cuius opinionem Galenus aduersus Archigenem sic refellit, primo: quod nihil sit perinde certum & apud medicos confessum, quam parti primo per se laboranti admouenda esse remedia, Atqui ad veternum & immoderatas vigilias, quæ sunt lęsiones interioris sensus, capiti prospicitur, nō cordi, Ergo medici, etiamnum iurati peripatetici, quod scripto probant, opere refellunt: Secundo:

quòd origo neruorũ tam ſenſoriorum quam motoriorũ ſit à cerebro, nil enim refert ſi motorij à ſpinæ medulla exoriantur, quia, vt loquuntur philoſophi, Cauſa cauſæ eſt cauſa cauſati, Cerebrum autem eſt principium ſpinalis medullę, ergo etiam motoriorum neruorum: Ariſtoteli tamen, neruos oriri à corde, hoc argumentum perſuaſit, quod idem ſit principium animæ & animalium inſtrumentorum: ponebat autem cor principium eſſe animæ, vnde conſequi putabat, illud eſſe neruorum, venarum, & arteriarum principium: Huic opinioni cum Eraſiſtratus, iunior, fauiſſet: reſipuit tandem αὐτοψία factus prudentior. fefellit Ariſtotelem, fortaſſis, fibrarum multitudo, hæc enim filamenta, credibile eſt illum pro neruulis habuiſſe, Venas tamen ab hepate, arterias à corde, neruos à cerebro exoriri, conſtans eſt medicorum opinio. Quidam pro Ariſtotele reſpondent, radicaliter atque virtualiter in corde principium eſſe neruorum, non materialiter, cum enim colore, ſubſtantia, & temperamento, referãt ſubſtantiam cerebri: probabile eſt illos inde ſcaturire, ſed quia vis formatrix cum calore & ſpiritu primum fluxit & quotidie deriuatur à corde, non abſurde formaliter à corde, materialiter à cerebro neruos oriri aſſeuerant. Quęret aliquis, cum cerebrum ſit expers ſenſus, ſit autem pertritum, Illud eſſe magis tale propter quod vnumquodque tale, quomodo ſentiendi principium? An quia cerebrum, non aliter quam cor, aſſidue mouetur, non ſentit, meninx vero ſentit non mouetur, ideo Cerebrum motus non ſenſus, meninx ſenſus non motus principium erit? An logicum theorema in cauſis tantum omogo-

nis verũ eſt, iiſque cõiunctis, nõ remotis? Sol enim non calidus calfacit, nec ſoles generat, ſed hominẽ aut crabronem: Ad cotem acuitur gladius, cum ſit exors ipſa ſecandi, quippe cum ſint cauſæ eteroge-neæ & omonymæ, nõ enim ſynonimos & cogno-mines producũt effectus, cuiuſmodi cũ ſit cerebrũ quid prohibet in eo ſenſus & motus fontẽ ponere, ex quovis ſentiendi & mouẽdi manifeſte dimanat?

Dignius eſt quæſtione, quomodo ſe cõſequantur ſenſus & motus; certe quãdo [illegible] diuerſis inſtru-mẽtis vtrumq; agitur, non eſt mirũ ſi vnum pereat altero ſuperſtite, puta cũ nerui guſtatorii à tertio, qui mouẽt linguam, à ſeptimo pari oriantur; tertiæ verò coniugationis nerui ab anteriore, ſeptimæ, à poſteriore cerebro exortum habeant, quid mirum ſi lingua guſtat ſine motu, aut mouetur ſine guſtu? ſed cum eodem neruo animus mouet & ſentit, qui fit vt vnũ abſque altero poſſit abeſſe? An hoc quo-que mirum non eſt, cum diſſimiles ſint facultates? Galenus quia maiore minus continetur, nõ maius minore, eſt autem maior & robuſtior mouendi vis quam ſentiendi, ſi quam partẽ animus poteſt mo-uere, eadẽ ſentire poſſe exiſtimat, quod ſi non poſ-ſit ſentire, nõ poſſe mouere: cõtra, epileptici & ele phãtici mouẽtur, nõ ſentiũt, quin multi dormiẽtes ambulãt, vt docetur, ſecũdo de motumuſculorũ, at ſõnus eſt priuatio ſenſus, ergo ſopito ſenſu mouẽ-tur. Quidã reſpondẽt primo & quarto de locis affe ctis, corruptũ eſſe contextũ, quę vero de quęſtione plane cõtraria ſcripſit primo de ſymptomatωn cau ſis eſſe probabiliora. At libros de locis affectis Ga lenus ſcripſit ſenior, poſteriores aũtcogitatones, vt

est in prouerbio, prioribus sunt meliores. Hoc igitur me iudice statuendum est: Si quid sentit mouetur; ergo si non mouetur non sentit, à minore enim ad maius argumentamur affirmando non negãdo, à maiore ad minus contra, vt Si potest pigmeus potest gigas, si gigas non potest, non poterit pigmeus Item reprehẽditur Melissus quod nesciret modum argumentandi ab antecedente ad consequens, & à consequente ad antecedens: sic enim ratiocinabatur, Si quòd natum est habet principium quod non est natum nõ habet principiũ; At inquit Aristot. vt ad affirmationem antecedentis sequitur consequẽs affirmatum, sic ad negatum consequens infertur negatio antecedentis, Sic enim concludendum est, Si homo est animal, quòd non est animal non est homo, pessime verò ita concluderetur, Homo est animal, ergo quòd non est homo non est animal: Atqui sensus ita se habet ad motum vt homo ad animal, hoc est vt speciale ad commune, minus ad maius, antecedens ad consequens, Nam quicquid sentit mouetur, non contra, Astra quippe mouentur non sentiunt, Ergo si quid sentit mouetur, si non mouetur non sentit; Ego non tam quæro quid placuerit Galeno, quàm quid placere debuerit.

Placet ad superiorem disputationẽ pauca adiungere. Potentia definitur maximo, potentior enim est qui plus & maius potest, nec dubium est eum qui potest attollere centum pondo, posse etiam viginti: Contra, Potẽtia definitur minimo, qui enim potest minimũ videre, vel audire, potest maximũ: Vtrumque Aristotelis: distinguenda ergo potentia,

vis

vis enim agendi maximo, patiendi, minimo, finitur atque perficitur. At motus est actio, sensus passio, vide ergo si ista ambiguitas non dederit occasionem contradictionis Galeno.

De intelligentiæ facultatibus.

Cap. II.

TRes sunt facultates animæ, Naturalis, Vitalis, & Animalis: huius rursum aliæ tres, sensus, motus, & quæ ἡγεμονικὴ nominatur, qua comprehenduntur, memoria, phantasia, & intellectus, qui ab Aristot. diuiditur in agentem & patientem, patiens intellectus à latinis capax, materialis, possibilis, & potentialis appellatur. Animus enim nudus accedit, similis tabulæ nudæ, in qua nihil adhuc depictum est, omnium tamen formarum & notionum capax, non enim creatus ab æterno, Spiritus éque feris humana in corpora trãsit, Inque feras noster: quia conformatio materiæ inepta est ad excipiendam formam adeo nobilem & diuinam, vt enim anima culicis elephantem non potest regere, nec anima elephãti culicem, ne violetur formæ ad materiam, agentis ad patiens proportio, sic intellectum hominis immigrare in belluarum corpora, anile est commentum. Neque placet illa excusatio, à Pythagoreis μετεμψύχωσιν confictam ad purgationem animarum. Nam purgari illic intellectum, falsum est: Cum purgatio non fiat nisi sponte reclamante conscientia, In sordes autem sensus & appetitus altius immersum, quomodo potest poenitere anteactæ vitæ? Hoc tamen constituto principio, Certum numerum animorum creatum ab ęterno, nostra scientia nihil est

aliud quàm reminiſcẽtia,res enim ſuas deus naturæ non ſinit feriari, ſed ſingulis formis agendi vim ingenerat nõ otioſam, Intellectus ergo priuſquam ſubiret corp⁹ & cœlitus afflueret,intelligebat, proindeq; multis notionibus excultus,corpus ingreditur,quę tamen denſitate materiæ ad tempus iacent ſepultę: Quemadmodũ verò elementa dicitur mouiſſe qui ſubtraxit impedimẽtum, & philoſophum ad contemplationem induxiſſe, qui illum à ſomno excitauit, Ita ſublato corporis impedimento, dum intellectus excitatur à ſomno generationis, præſcita reuoluit atque recordatur, quod demum eſt ſcire Platoni. At Ariſtot. opinione,animus ſimul cum corpore creatur: quæ opinio chriſtianis magis placuit,inanis ergo accedit,ſed omnium capax notionũ, quas miniſterio ſenſuum paulatim acquirit, vis enim agẽdi a ſenſibilibus obiectis promouetur ad actum, vnde fit vt cuius rei deficit ſenſus, eiuſdem deſit ſcientia: nunquam enim natura cæcus de colorum, nec ſurdus de ſonorum differentiis iudicabit, Hanc vniuerſalium notionum ex frequẽti ſenſuum obſeruatione colligendarum facultatem,peripatetici vocant intellectum capacem, id autem quod ſingula innumerabilia concludit in vnum, & ex tam multis vnam communem notionem efformat,agentem intellectum appellant;quiquidem an re & eſſentia, an ſola ratione differant, magna diſſenſione diſceptant, Quidam duos eſſe intellectus demonſtrãt, quod Ariſtot. ſcripſerit, patibilem eſſe mortalem, agẽtem verò immortalem, mortale autem & immortale non poſſint coire in eandem naturam: Alij,cum res omnes creatæ con-

ſtent actu & potentia, ſolus enim deus eſt actus purus, ex vtroque vnum intellectum componunt: qui an ſit ſingulorum ſuus & proprius, an vnicus, omnium hominum communis, non minori contentione diſputatur. Nemeſius autor eſt Manichæos communem intellectum mordicus propugnaſſe, pro quo multa ſcribit Auenrois commentario quinto ad ſecundum de anima, ſed quid ille ſit, an deus ipſe, vt placet Aphrodiſæo, an inferior quædā vis ſubiecta deo, quæ diffuſa per vniuerſum à materia, prout conuenit, præparata excipiatur, non eſt inter perpateticos definitum, Vidētur tamen communis intellectus patroni, introducere animam mundi, quam omni ſtudio explodunt peripatetici. Sed vocare omnia ad examen rationis, & de ſingulis ſubtiliter philoſophari non eſt huius loci & inſtituti, ne parergon opus ipſum ſuperet, quare redeo ad propoſitum.

Intellectus eſt ſimplex aut coniunctus, Simplex dicitur, qui res ſimpliciter vt ſunt apprehendit, ἀνυπόθετος à Platone, ἀναπόδεικτος ab Ariſtot. vocatur, definiturque ἀρχὴ τῆς ἐπιστήμης, principiū ſciētiæ, alibi ἀρχὴ ἀρχῶν, principium principiorū, appellatur: ad quem reſpicit dum metaphyſicā verius intelligētiam appellari ſcribit quam ſcientiam, quia ὂν ᾗ ὄν, ens vt eſt, quod ἁπλῶς ὄν, abſolute ens, ibidem nominat, contemplatur: Coniunctus verò intellectus non abſolute ens, ſed ens cum alio comprehendit, aliud enim eſt hominē per ſe ſimpliciter intelligere vt eſt, aliud cum adiuncto, vt eſt hoc, mortalis quippe aut ſciētiæ capax: Ad hūc intellectum pertinēt apodicticæ omnes diſciplinæ, demōſtratio enim eſt ſyllogiſmus

epiſtimonicus,ſcientia verò eſt habitus concluſionis per cauſam: Ergo differunt obiectis, ſimplicis enim intellectus eſt obiectum ſimplex, coniuncti coniunctum, Præterea agendi modo,res enim intelligimus indiuiduè & momento, At eſſe hoc,diuidue, & cũ tempore, quia diſcurſus eſt quidãmotus ex vno quippe ad alterum progreſſus. Accedit quod intelligentia ſimplex, ſit expers veri & falſi, quę ſunt propria inrellectus diſcurrẽtis, Cuius quidẽ duo ſunt officia, cõiungere & diuidere, Cõiungit dum aliquid in aliquo, vt in homine riſum, cõcipit; inde naſcitur affirmatio in voce,diuidit verò quando vnum ab altero ſeiungit, hinc dependet negatio in voce,ſermo enim exterior eſt interioris tantum imago, Quod mens primum coniunxit, affirmatur voce,quod deiunxit, negatur, Si vere & vt in re eſt coniunxit vel diuiſit, vera eſt affirmatio aut negatio, eſt enim veritas adæquatio mentis cum re, eſtque propoſitio vera quæ quod eſt in re, falſa,quæ aliter quam ſit in re enuntiat: qui ſimplicia ſimplicibus nectit, & propoſitiones facit,logiſticus: qui propoſitiones propoſitionibus connectit, ſyllogiſticus appellatur.

De naturali facultate quam Ariſtot. eandem atque naturalem exiſtimauit.

Cap. 12.

GAlenus libro de motu muſculorum facultatem diuidit in naturalem & animalem, quo loco videtur vitalem comprehendiſſe naturali,eamque animali, vt voluntarium inuoluntario, oppoſuiſſe: Veruntamen libro de difficultate reſpirandi, Vitalis facultas,inquit,non ha-

bet ſuperiorem dominum, ſed libera plane exiſtit, vbi vitalem facultatem animali ſimiliorem affirmat quam naturali, quare alij vim animalem interpretantur, quæ fit ab anima, facultas enim eſt inſitum principium functionum, functionum autem duo ſunt inſita proincipia, natura, & anima: Itaque facultas omnis aut eſt naturalis, quæ fit à natura, aut animalis, quæ ab anima: Ariſtot. tertio de partibus, & quarto de ortu animalium, vitalem comprehendit ſub naturali, quia eo principio animal viuit quo nutritur, Cor enim, primum viuens vltimum moriens, vt caloris & ſpiritus, ita vitæ & nutritionis fontem eſſe iudicauit: Cuius influxu & fauore, nulla pars poteſt carere citra vitę & nutritionis iacturam: Quod ſi animę ſubſtantia, vna & ſimplex, ſolis facultatibus diuidua & multiplex, alicubi reſideat, vnde ſingulis partibus vitę principia, ſpiritum & calorem, iuſta proportione diſpēſet, quæ pars obſecro, huic officio magis quam cor cõuenire potuit? Quoquidem poſito, illud inde conſequi putauit: Cor, vt naturę vitæ, & animæ, ita nuturalium vitalium & animalium inſtrumentorum, venarum, arteriarum, ſimul & neruorum eſſe principiũ: Idem videtur ſentire Hippocrates lib. de carnibus, vbi aſſerit cor eſſe principium arterię magnæ, & venę cauæ, manifeſtius lib. de corde, vt mittam libro de morbis, Cor ſanguinis, proinde vitæ & nutritionis, fontem appellari: Eadem ſcribit Galenus lib. definitionum, magnaque ingeniorum contentione pro Ariſtot. pugnant Auenrois & Auicenna.

Cauſa tantę diſſenſionis, mea quidem opinione,

hæc fuit: Quod Aristot. vt decebat physicum, omnem animam, plantæ, belluæ, hominis, diuisit in vegetantem seu naturalem, sentientem & rationalem: quæcunque autem vigetant, viuunt, eoque principio viuunt quo vegetant, hoc est quo nutriuntur accrescunt & sibi simile procreant, non est ergo facultas vitalis distincta à naturali. At Galenus pro medici persona & officio, animam hominis duntaxat diuisit, Cuius tres sunt facultates sedibus differentes, Naturalis, sita in iecore, vitalis in corde, animalis in cerebro: Quamobrem iecur naturalium instrumentorum & nutritionis, Cor vitæ & vitaliũ, cerebrum animæ & animalium, principium esse conclusit. Naturæ instrumēta sunt venæ & sanguis, Vitę, arteriæ spiritus, calor: Animæ, nerui tā motorij quā [illegible] sensorij, per quos anima de cerebro motus & sensus facultatē, vehiculo spirit⁹ animalis transmittit

Age verò, cur imperfectorum animalium, vt insectorum, abscissæ partes aliquandiu viuunt & mouētur, Albertus enim vidit cicadam quæ auulso capite, diu, & altius solito, cantarit: perfectorum verò, vt bouis & hominis minimè? An quia in perfectis animātibus anima cōpositior est & pluribus instructa facultatibus, quod autē magis vnum est & simplex, facilius conseruatur? An potius in animātibus perfectis vita perstat beneficio facultatis vectore spiritu cum calore à corde ad singulas partes influentis, quem vbi primum partes non participāt, vt in animæ deliquiis experimur, statim occidunt? Viuunt autem plantæ & insecta, insita partibus facultate, non egent influente, quia crassiores

habent & minus dissipabiles spiritus naturales, quibus solis viuunt & naturæ functiones omnes obeũt, Hac causa exerta boui lingua, videri potest toto fere die palpitare. Auẽrois tamẽ vidit victimã quę abscisso capite sacrificuli manus effugit, & per templum diu cucurrit. Si quis interroget cur insectorum partes, viuant quidẽ, non diu, Respondendum: quia carent vitæ & nutritionis instrumentis.

Medicos Platonem sequentes vitalem facultatem à reliquis diiungere. *Cap. 13*

Vitalem facultatem adeo distinctam esse à naturali & animali vt neutra comprehendi possit, fernelius ita demonstrat: Cor assidue mouetur, vt suo motu cum spiritu calorem excitet vitæ seruatorem, atqui motus iste non est animalis, quia nobis etiam inuitis, vt inter dormiendum, mouetur: Deinde anima, siue ipsa fatigetur, siue potius hoc accidat imbecillitate instrumentorum, & resolutione spirituũ qui per vigilias continue dissipantur, ad tempus feriatur, & quietis vicissitudine, suos motus interrumpit: At cor iugi & perenni motu vigilantibus & dormientibus nobis attollitur & deprimitur. Ergo illius motus non est animalis. Non potius naturalis, quæ soli nutritioni addicta sit.

At heus doctissime ferneli, motus omnis aut est ab anima, aut à natura, differunt quod naturæ motus sint definiti, animæ verò liberi & indefiniti, vnde exorta est illa inter doctos contẽtio, moueatur ne cor ab anima, an à natura: quibusdã videtur moueri vb vtroq;, attolli ab anima, deprimi à natura, Nã inclinatione põderis grauia concidũt: erigũtur à causa meliore: alij putãt cõtrariorũ motuũ,

systoles quippe & diastoles, animam esse efficientem, natura enim vnum potest, anima contraria male ergo negas esse animalem, quia non sit arbitrarius, Animalis enim generalius dicitur, quia sit ab anima: Veruntamen cætera argumēta subducamus, Ea inte sese differūt quæ seorsim existūt; atq; os viuit & nutritur sine sensu, veterno solus sensus eripitur, Paralysi, motus cū sensu: Cachexia male fit, Atrophia, omnino nō fit nutritio: Tabidis nil superest præter vitam, cuius beneficio corpus à putredine vindicatur, illis enim anima est pro sale: finge propter obstructionem venarum partem aliquam non nutriri, Illa nihilominus à corde per arterias cum calore spiritum, cum vtroque vitam recipiet, à cerebro vero per neruos sensus & motus facultatem: Adhæc cum pestis hominem inuadit, aut venenū cor impetit, sola vita læditur, aliis facultatibus illæsis, etsi tandem trahantur in consensum: Ergo facultas vitalis, neq; animali, neque narurali continetur, sed sunt tres facultates reipsa, non tantum ratione differentes. Aristoteleus fortassis admitteret, animę humanæ tres esse facultates differentes, naturalem vitalem & animalem, sed negaret esse primas omnis animæ differentias, quia non possit dari vllū animal quod viuat & non nutriatur, neque vicissim vllum quod nutriatur & non viuat, quinimmo hoc signo animal viuere dignoscimus, quod nutriatur, si non nutritur, nō viuit, vnde nata est quæstio, Sitne vita effectus, an causa nutritionis, exempli gratia: an fœtus primis diebus viuit quia nutritur, an potius nutritur quia viuit, an vnum non sit alterius causa. Est certe vitæ

generalior acceptio quam vitalis facultatis, viuūt enim plantæ ſine facultate vitali, ſimodo pulſu & reſpiratione continetur.

Tres animæ facultates ſedibus atque locis diſcludi.
Cap. 14.

CVm anima ſit entelechia corporis organici, quo vtitur tanquam inſtrumento ad obeundas functiones, Inſtrumentum autem, tam artis quam naturæ, certo modo cōformatum & temperatum eſſe cōueniat, hoc ſoluto, animæ functiones perire neceſſe eſt, proinde ſi totam animam & facultatibus omnibus inſtructam opifex in cordis ſinum, veluti in proprium habitaculū, intruſit: illo male affecto, omnes animę functiones aboleri conſectarium eſt: quod falſum eſſe peſtilens contagio ſatis conuincit, vitalis enim facultas ſola læditur, aliis intactis; Tres ergo facultates ſedibus à natura ſecluſas eſſe, euidentius demōſtremus. Hepar eſt officina ſanguinis, cui data eſt vis ſanguifica, at ſanguine partes omnes nutriūtur, ergo Hepar vt ſanguinis, ita nutritionis, eſt principium: Hîc tantiſper conſiſtendum, dubia enim ſunt & controuerſa omnia: Nam venas opifices eſſe ſanguinis, quidā ex hoc demonſtrant, quod habeant vim σπερματοποιητικὴν ſeminificam, vt ſcribit Galenus ad 2. epidemiωn, commentario 46. quare multo potius αἱματοποιητικὴν, ſanguificam, Reſpondetur, iſtam facultatem accedere venis ab hepate, Sed abſurdum eſt agens efficacius ab imbecilliore vim agendi mutuari, atqui venis ineſt vis maior & præſtantior, maioris enim eſt operæ ſemen quam ſanguinem elaborare, Præterea multa pituita dul-

ctis in venas confluit, quæ ad iecur non refluit, quid ergo reliquum eſt quam vt illic alteretur & in ſanguinem commutetur? accedat & illud: Idem principium efficit quod conſeruat, atqui ſanguis in venis conſeruatur, e quibus cumprimum excidit, niſi nutriat & in partis ſubſtantiam mutetur, corrumpitur: In illis ergo generatur. Quidam propterea non à carne & parenchymate hepatis, ſed ab illius venis chylum in ſanguinem tranſmutari affirmãt, At venarum omnium vna eſt natura, ſunt autem membranæ exangues, albę frigidæ: Sanguis eſt concolor parenchymati, quare probabilius dixerim chylum à carne hepatis alterari & in ſanguinem mutari, perfici tamen in venis, accepta & influente ab hepate facultate.

Illud quoque dignum quęſtione: An omnes partes nutriantur ſanguine, Nam ſemẽ & ſanguis ſunt diſtincta principia, atqui vt ſanguineas ſanguis, ita ſpermaticas partes ſemen nutrit: Omnes ergo non nutriuntur ſanguine. Reſpondetur ſemen fieri ex ſanguine, quare ſinon proximè, ſaltem mediate, omnes nutriri ſanguine. Contra: Iis nutrimur quibus conſtamus, atqui conſtamus, quatuor humoribus, non ſolo ſanguine, Reſpondetur: nomine ſanguinis quatuor humores comprehendi: Cerebrum enim nutritur pituitoſo ſanguine, pulmo bilioſo, lien melancholico, caro & muſculus eo qui ſimpliciter ſanguis appellatur: Contra: nutritio fit ſanguine per venas ad partem influente, atqui ad oſſa nulla vena pertingit: Reſpondetur illa per διάδοσιν, emanationem aut tranſumptionem nutriri, neque

enim eo ſolo qui per oſcilla venarum aut arteriarum effluit, ſed etiam eo qui per tunicas reſudat & roris inſtar deſtillat, partes nutriuntur, tranſumptiue: ſic criſtallinum humorem vitreus, vitreum nutrit rete mirabile.

Verum pergamus, Cerebrumque ſenſus, motus, & principis animæ principiū eſſe pro Platone cōtra Ariſtot. demonſtremus. Imperat cerebrum, cor obſequitur, ergo pręſtat cordi, etſi ad vitam ſit magis neceſſarium: atqui in parte corporis principe conſentaneum eſt partem animæ principem habitare. Item ſomnus fit ſopito ſenſu, ſopitur autem cerebro vaporum copia veluti vinculo prępedito & ligato, qui ſi præter naturam contingat, vt in lethargo, aut lædatur ratio, vt in phrenitide, quis tam iners medicus male affectum cerebrum illico non ſuſpicatur, illique nō cordi admouet remedia? merito ergo Galenus reprehēdit Archigenē quod, vt diceret peripateticæ ſectæ conſentanea, cor commune & primum ſenſorium appellabat, principe tamen ſenſu male affecto, capiti proſpiciebat non cordi. Age verò ex inſtrumētis ipſis ſumamus argumentum: Venæ ſunt inſtrumenta nutritionis, arteriæ vitæ, nerui ſenſus & motus, atqui venę ab hepate primum oriuntur, arteriæ à corde, Nerui à cerebro, vt ſigillatim fernelius ex Galeno ſic demonſtrat: Maiora minorum ſunt principia, atqui vena magna in hepate radices agit, ibiq; trūcus videtur, multo maior eo qui fertur ad dextrum ſinū cordis: Singula tamē ſubducamus, Nā omniū rerū inductione, In operib⁹ naturæ & artis, minora

G. 10. de parti[bus]

G. 6. de [placi]tis.

Le[...] ne[...] lo[...] El[...] m[...] c.

esse maiorum principia perspicum est, flumina nonne vides paruis de fontibus orta? Adhæc effectus est congener suæ causæ, atqui iecur est pars sanguinea, vena, spermatica: non est ergo consentaneum venam esse sobolem iecoris. Præterea, vt est libro de formatione fœtus, vena origine præcedit iecur, scilicet vt per eam feratur sanguis, ad hepatis generationem, non ergo à iecore oriuntur venæ, sed implantantur Iecori, frustra enim obiicitur, quod solueretur substantia iecoris, quia maior est naturæ quã artis industria. Summa totius quæstionis in hoc vertitur, An cordis prior sit ortus quam hepatis, In eo enim quod primũ oritur, primam animæ facultatẽ residere verisimile est: Atqui cor primum oriri Auicenna docet duobus argumentis, Ego dixerim partes principes, cor, iecur & cerebrum, simul inchoari, non simul perfici: Ea enim pars prius perficitur, cuius maior est vsus, & efficiens potentius, atqui vt ille docet, primis diebus maior est vsus cordis, opifex calor in suo fonte vegetior est, ergo cor prius perfici quam iecur & cerebrum, facile concesserim.

Neruos oriri à corde Erasistrat⁹ iunior (vt iã dix,) pro Aristot. defendit, sed ætate & vsu rerũ doctior, ab hac sententia resiliit, & in medicorum opinionem concessit, laudo: Colore enim, substantia, & temperamento, cum referant substantiam cerebri, nullusque neruus in cor inseratur, solum pericardion germina subtilium neruorum recipit, illos à cerebro pullullare non est dubitandum. etiam arterias oriri à corde, apud omnes in confesso est, Itaque Fernelius concludit, esse tres animæ

vnius facultates ita ſedibus differentes, vt naturalis in hepate reſideat, vitalis in corde, animalis in cerebro.

Rationum quas aduerſarij proponunt confutatio.
Cap. 15.

QVi iurarunt in verba & mentem Ariſtot. negant eius doctrinam ſuperioribus argumentis conuelli, Quæſtionis enim veritatem, inquiunt, Ariſtot. ratione, non ſenſu æſtimauit, ſenſus autem neruos oriri à cerebro, venas à iecore, arterias à corde, indicat quidem, ſed vt illi loquuntur, materialiter: ratio verò, primum & formale principium eſſe in corde manifeſte demonſtrat. Porrò Ariſtoteles à Platonis ſententia, qui cupiditatem in iecore, Iram in pręcordiis, rationem in cerebro collocauit: videtur de induſtria refugiſſe, ne tres in nobis animas cum illo ponere cogeretur. Quanquam Ficinus à peripateticis hoc imponi Platoni affirmet, quod in homine tres animas, vt locis, ita ſubſtantiis differentes poſuerit. *Com ad 4 Rep.*

Quod vitalis facultas cæteris præſtet, quibus inſit, quo accedat ordine, quid vita.
Cap. 16

FAcultas animalis tota influit à cerebro, naturalis & vitalis, partim ſunt inſitę, partim influunt, Plantas & animalcula quibus natura cor denegauit, quæ toti connata eſt facultas, conſeruat: perfectiora vero animalia, quibus cor datum eſt, facultate influente, citra iacturam vitæ, carere non poſſunt, Cuius beneficium ſi quæ violentia nobis eripiat, mox vitã cum morte commutamus: Qua cauſa euenire diximus

vt plãtarum abſciſſæ partes aliquandiu viuant, de corpore humano pars auulſa, illico tanquam ſtipes, iaceat immota: ad quam videlicet nulla amplius facultas à corde tranſmittatur. Non ignoro benefico & vitali iſto calore priuatum corpus aliquandiu viuere, vt per ſyncopem, ſed cum aſſidue diſſipetur, niſi nouus accedat in auxilium, qui recreet languentem, & deficientem reparet, animal paulatim concidit, tandemque tollitur è viuis. Viuunt ergo plantæ ſingulis partibus inſita facultate, homines, ſortis & naturæ melioris, & hac, & influente: proinde cum vita ſit actus animæ, vt anima corporis, melius hîc definitur conſeruatio facultatum, quam à Ludouico Viue, conſeruatio inſtrumentorum animę, facultates enim priores ſunt inſtrumentis, & ex illis functiones proximè dependent. Age verò, contrariorum contrarię ſunt cauſę & definitiones, atqui animal interit pereuntibus animę facultatibus, omnes autem pereunt ſublata vitali; addam ex Galeno, animal nunquam mori niſi cor per ſe, aut per cõſenſum, afficiatur, Ergo viuit facultatũ permanentia & duratione, perdurant verò & conſeruantur vitalis pręſentia, ſiue ſit inſita, vt plantis, ſiue influat, vt animalibus perfectis. Viuunt plantę ſolo actu animę vegetantis, nempe nutritione. Viuunt diuinę mentes actu intelligentię, nempe contemplatione. Bellue, actu ſentientis animę, qui vegetationẽ includit; Homines actu rationis ſeu λόγισμῷ, qui vegetationem & ſenſionem pręſupponit Itaque vita non eſt pars animę, cum ſeparatim non exiſtat, nulliuſque viuẽtis ſit forma, ſed actus cuiuſuis animę, vt obiter

obſeruetur quod iam ſupra notauimus, à Galeno non diuidi omnem, animam in naturalem, vitalem, & animalem, ſed humanam duntaxat, vbi longe ſpecialius vitalis facultas vſurpatur quã vita.

De facultatum concentu & principatus ordine.
Cap. 17.

ETſi natura tres facultates locis diſcluſit, omnes tamen tanta ſocietate coniunxit, vt mutuis ſtent auxiliis, vnaque alteri condoleat & compatiatur: Naturalis ſuggerit alimentum ad vitam neceſſarium, Vitalis, ſpiritum & calorem cum fœnore illi rependit, Animalis, præter alia, hoc vtriq; retribuit, quod perenni inſpiratione & expiratione temperet ardorem cordis. An vero vna alteri commoriatur, dubiũ eſt: poteſt enim abeſſe animalis, aliis remanentibus, nam paralyticus viuit ſine ſenſu & motu, Phreneticus læſa ratione, memoria, & imaginatione: Apoplectico ſola ſupereſt ſpiratio, eaque perexigua, nõnunquam inſenſibilis. Ecſtatico tranſpiratio eſt pro inſpiratu: Quare reſpondetur aliquam facultatem parti eripi poſſe aliis ſaluis, non toti, ſaltem non omnino, Tantus enim eſt facultatum animæ concentus, vt vna plane ſublata, cęteras quammox in ruinam & ſocietatem interitus trahat: eo tamen ordine, vt illa prius condoleat quæ arctiori iuncta eſt fœdere: Aequum enim eſt, vt quæ rebus ſecundis maiuspercepit auxilium, maius in aduerſis ſentiat incommodum.

In œconomia partiũ corporis hic ordo etiã atq; etiã obſeruãdus eſt, vt quę naturę ordine & origine

prima eſt, dignitate ſit poſtræma. Dum homo formatur, primum viuit vita plantæ, deinde belluę, ad extremum fit capax rationis, Prima facultas facit nos eſſe & viuere, poſteriores vero faciunt, vt melius ſimus & perfectius viuamus, quare prima eſt magis neceſſaria, minus perfecta: poſteriores, minus neceſſariæ, magis perfectæ.

Simplicem eſſe animam quæ his partibus continetur. hincque Ariſtoteleorum rationes diſſolui. Cap. 18

VNius rei vnica eſt & ſimplex forma, quia vnica perfectio ſumma, Noſtræ quidem formationis multi ſunt gradus, ſed cum à priuatione ad formam vna & continuata motione natura progrediatur, ex quo enim conceptum ſemen fœtum inchoauit, non quieſcit donec illum ad optatum finem perduxerit & naturæ ſuæ conuenienter perfecerit, nullo tempore formationis anima vegetante aut ſentiente fœtum informari ſic demonſtro: forma & finis in rebus artis differunt, vt puta, forma domus, eſt ſyntheſis partium, & artificioſa ſtructura, finis, habitatio: ars, eſt ſcrinij forma, finis, pecuniæ conſeruatio: At in rebus naturæ, reipſa eadem ſunt, ſola differunt ratione, quo enim tempore materia ad formam promouetur, finis appellatur, vbi tandem introducta eſt materiamque perficit & informat, tum forma incipit nominari Ergo vt vnicus eſt finis totius formationis, Ita vnica eſt & ſimplex forma.

De moralibus facultatibus.
Cap. 19.

Aristot. diuidit animam hominis in appetitum & rationem, quas partes ob id differre docet Galenus, quod perpetuum sit inter eas duellum: nam vt equus sessorem, sic appetitus rationem conatur deturbare, si tamen vicerit ratio, illumque sibi mãciparit, fit fundamentum virtutum moris, atq; adeo honestatis: Virtutes morales sunt decem, fortitudo, Temperantia Magnificẽtia, Magnitudo animi, Clementia, Veritas, Vrbanitas, Affabilitas: Virtutes autem mẽtis, sunt quinque, Intelligentia, scientia, sapientia, ars, & prudentia: Intelligentia, est habitus principiorum, scientia, conclusionum, sapientia, principiorum simul & conclusionum: ars efficiendorum, prudentia agendorum, De triplici appetitu, voluntate, ira, & cupiditate, iam satis multa scripsimus.

DE IMMORTA-
LITATE ANIMÆ
DIPVTATIO PHI-
losophica.

VIx adduci possum vt credam eandem esse mentis & animæ substātiam, quia sola mens extrinsecus accedit, vt est, 2. de ortu animaliū, sola energiam habet separabilem, vt scribitur vndecimo sapientiæ, sola metaphysica : vt est primo de anima: Quod si animus per se, sine corporis adminiculo, contemplatur, nihil prohibet quin à corpore separatus viuat, imo verò liberius & perfectius viuat atque contempletur, Si verò tanta necessitate alligatus est corpori vt energiam habeat inseparabilem, neque possit absque illo propriam functionem exercere, haud dubie est mortalis: At, inquam sola mens energiam habet separabilem, ergo sola immortalis : nisi malis, Quemadmodum in deo duplex est ratio, vna & simplicissima substantia: Prior absoluta, qua intelligit se, & in se omnia, est enim primum ens, prima causa, potentia autem primi entis quidquid est continetur, vt inferiores causæ suprema: Posterior comparata, qua prospicit nobis & vniuersum gubernat: quæ quidem seperabilis est, intelligebat enim antequam mundus esset, eoque interempto intelliget, neque de illius essentia & perfectione quidquam decedet, alius

enim non erat antequam ſenſibilem mundũ creare, & creatum regere inciperet, mundo quidem ex illius fauore & præſentia plurimum perfectionis accedit, imo ſi quid habet, id totum illi acceptum debet, At mundus nil illi viciſſim rependit, niſi forte, ſi liceret diuina ad nos transferre, & mimogramum deum cum Epicuro fingere, curam & laborem: Niſi malis, inquam, duas ſimiliter eſſe rationes & habitudines animæ, Vnam qua corpus mouet, regit, & informat: alteram qua per ſe, ſuo lumine, primas cauſas primaque principia, nec nõ ſemetipſam, contemplatur: Tota prior ratio ſeparabilis eſt, tantum enim abeſt vt animus perficiatur corpore, cum illius grauitate à propriis functionibus auocetur. Ergo non modo intelligit extra corpus, ſed multo perfectius quam in corpore: Qui fieri poteſt, dicet aliquis, cum abſque phantaſmate nõ poſſit intelligere, phantaſmata autem ſenſuum miniſterio colligantur? Reſpondeo: mentes ſeparatas & metaphyſicas nõ intelligere diſcurrẽdo, & ex vno alterum, ex effectis cauſas, colligendo: ſed intuitu primo in cauſis effectus aſpicere, non aliter quam oculus primo obtutu colores intuetur: atqui animus extra corpus eſt metaphyſica forma, proinde immaterialis & impatibilis ſubſtantia; Deteſtanda enim Cardani ſententia: Intellectum, qui accedit extrinſecus, notiones interpretantis, notio enim eſt accidens, cum poſſit adeſſe & abeſſe, aliudque νοῦς Ariſtot. aliud νόημα. Age verò, quia immortalitas animę tanti eſt in vita humana momenti vt ſublata ſpe immortalitatis religio funditus ruat, qua dectiacta, ordo reip. ſubuertetur

nec à furore populi tutus erit magistratus: melius enim in officio continetur metu sempiterni supplicij quam temporarij, In hac disputationem tantisper excurramus, hinc sumpto exordio,

Mortalitas animæ religionem tollit, proinde virtutis & vitij, quæ sperare debent mortales, sempiterna præmia, vitã in cęlis, mortẽ in inferis, duo religionis fundamẽta: Atqui Arist. scribens ad Antipatrum, nõ tantum, inquit, decet principem subditos vincere sapientia, sed etiam pietate & religione: Ergo iudicauit animam immortalem: Item dubitat ethicorum primo, An mortuos afficiãt res viuentium, Et an possint calamitates viuorum, mortuorũ beatitudinem & tranquillitatem impedire, quid autem his quæstionibus ineptius, si à morte nullus supersit sensus? Perge, nec tam quid visum sit Aristot. disquiramus, quam quid videri debuerit, nõ enim æquum est hominis vnius authoritatem, omnium gentium consensui anteponi: Habemus hoc ex fide maiorum, christi voce traditum, & per manus hęreditaria veluti successione ad nos deuolutum, cur ergo Aristot. sola authoritate cõmouemur? Aristot. omnes difficultates, rationis calculo subduxit, & opinionum liberum examen cuique reliquit, ergo illum, etiam nolentem, ad immortalitatis animæ confessionem rationum pondere pertrahamus. Animus est αὐτοτελὴς, seipsum perficit: αὐτοκίνητος, mouet semetipsum: Omnia directè, etiam sempiterna, intelligit, seipsum per reflexionem: atqui à natura mortali non potest intelligi immortale, si modo intelligibile intellectione fiat actu vnum cum intelligente.

[margin: ...stola ...apud ...rchũ pro- ...mo- ... idẽ ...gu- ...uot]

Eſt ens per ſe,non in alio: Habet à ſe ſuum actũ: Eſt principium: Non habet cõtrarium à quo poſſit corrumpi: Tum viuens quidem poteſt mori, ſed mortẽ cadere in vitam,nemo prudens dixerit.

Ad hæc tempus eſt menſura motus, proinde mobilium, at mens immobilis, quia incorporea, motus autem eſt affectio corporis, ergo non eſt temporaria: dicam apertius, Ea ſola ſunt caduca quę ſunt in tempore,ea autem dicuntur eſſe in tempore, quæ tempus menſurat: atqui animus eſt menſura temporis,non tempus animi, ergo eſt ſupra tempus, neque illius ſentit iniurias: Non eſt prætereunda ſenſus & intellectus diſſimilitudo,Senſum enim corrumpit excellens ſenſibile, vt,ſplẽdor aciem oculi perſtringit, & ſuatenuitate ſpiritum viſiuum diſſipat: Intelligibile, quo perfectius eſt,eo magis intellectum perficit.ſcientia enim rerum metaphyſicarum excultus animus, longe præſtat popularium artium perito. Præterea naturæ mortali non eſt propoſitum optimum pro fine, appetitus enim quem regit ratio non eſt vanus,præſertim cum a deo ſit inſitus, At homo, natura duce, dei viſionem & fruitionem expetit,idque omnes,& loco ſummi boni,& primum in votis habent niſi quis forte humanitatem omnem exuerit, nihilque ſpiret diuinum,ſed ſerpat humi, & pecudum more appetitu regatur, non ratione: Omnes enim quibus dei ſpiritus affulſit, momẽtaneam hanc vitam traducunt in ærumnis, & caſus humanæ vitæ patienter ferunt,ſpe melioris & diuinioris: Nefarios & ſceleratos,quoties adſe redeunt, & mentem adhibent in conſilium, toties

ſynderesis, id eſt vermis conſcientiæ, & tacita prauæ vitæ teſtificatio, terrefacit, & aliquando ad ſemitam virtutis reducit: Ergo conuicti ratione, & autoritate, animam eſſe immortalem nobiſcum fateâtur: Quod ſi dubia & problematica eſſet quæſtio, præſtaret tamé immortalitatem aſſerere, nó tam quod tutior ſit, & vtilior reip. hęc aſſertio, quam quod extinctum cum copore animum ex falſa immortalitatis opinione nullum dedecus & ſupplicium manet, ſi verò ſuperſit à corpore, magna laus eſt hoc præuidiſſe, nec fruſtrabitur aſſertor ſpe gloriæ quam in altera vita ab æquiſſimo virtutis & vitij remuneratore expectauit. Qui verò de naturæ ſuæ præſtantia tá male ſenſerit vt nihil à morte ſupereſſe iudicans, de futura vita deſperarit, proprio iudicio reus eſt ſempiternæ mortis.

FINIS.

Errata ſic corrigito.

Fol. 7. verſ. linea 13. lege procreare fol, 8. linea 21, lege tolerare fol. 10. linea 5. lege color fol. 12. verſo, lege κορὴν, fol 17. verſo, linea 5. lege ſed communi ſenſu. fol. 29. linea 7. lege temperatum.